

Vakıflar Dergisi

Yıl: Haziran 2021 • Sayı: 55

Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Haziran 2021 - Sayı: 55 - Hakemli Dergidir. Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Vakıflar Dergisi TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı ve EBSCO veritabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Burhan Ersoy

Yayın Koordinatörü

Rifat Türker

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mevlüt Çam

Yayın Yönetmeni

Mehmet Kurtoğlu

Teknik Editör

Hasan Demirtaş

Yayın ve Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Halit Çal	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Çınar	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Metin İzeti	Tetova Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz Kurt	Ankara Üniversitesi (Emekli)
Prof. Dr. Kayhan Orbay	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice Oruç	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Öz	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Miyase Koyuncu Kaya	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Murat Yılmaz	Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kurulu

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Muhamed M. Arnaaod	The World Islamic Sciences and Education University /Ürdün
Prof. Dr. Fahameddin Başar	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Bulut	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Murat Çizakça	KTO Karatay Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Géza Dávid	Institute of Oriental Studies / Macaristan
Prof. Dr. Abdülkadir Dündar	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan	Ege Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Seyfettin Erşahin	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Süreyya Faroqhi	Bilgi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Khalifa Hammache	Emir Abdelkader University / Cezayir
Prof. Dr. Mefail Hızlı	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Adnan Kadric	University of Sarajevo / Bosna Hersek
Prof. Dr. Mustafa Kara	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ziya Kazıcı	Marmara Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Bilal Kemikli	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Heath W. Lowry	Bahçeşehir Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Numan	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak	TOBB Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. İlber Ortaylı	MEF Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Haşim Şahin	Sakarya Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Hüsrev Subaşı	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal	Pamukkale Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Eugenia Kermeli Ünal	Hacettepe Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız	Hacettepe Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Musa Yıldız	Gazi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ali Yılmaz	Uşak Üniversitesi / Türkiye
Dr. Mevludi Arslan	Hırvatistan Meşihati Başkan Yardımcısı / Hırvatistan
Dr. Nazif Öztürk	Vakıflar Genel Müdürlüğü (Emekli) / Türkiye
Dr. Vedat Şahiti	Kosova Baş Müftülüğü / Kosova

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi

T.C.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı

Atatürk Bulvarı No.:10 06050 Ulus / Ankara / Türkiye

Tel: (0312) 509 60 00 - Faks: (0312) 324 47 22

e-posta: vakiflardergisi@vgm.gov.tr web: www.vgm.gov.tr - https://dergipark.org.tr/tr/pub/vakiflar

TAKDİM

Vakıflar Genel Müdürlüğümüz dünyadaki gelir eşitsizliğini, adaletsizliği, merhametsizliği görerek bu yılki vakıflar haftası konusunu “şefkat ve merhamet” teması olarak belirlemiş ve kutlamıştır. Varoluş mantalitesini adalet, şefkat, merhamet gibi ilkeleri üzerine inşa eden İslam medeniyetinde vakıflar bu anlayışın nirengi noktası, temel taşıdır. Şefkat ve merhamet teması üzerine kutladığımız vakıflar haftasında; yalnızca vakfın bu boyutu üzerinde durulmamış aynı zamanda dünyadaki adaletsizlik ve merhametsizliğin çaresinin vakıf ruhuyla yeniden bulunacağına işaret edilmiştir.

Adalet insanlar arasında düzeni sağlarken, merhamet ve şefkat toplumun yardımlaşma, birbirine hayır ve güzellikte bulunma duygusunu geliştirmiştir. Adaleti mülkün temeli gören İslam medeniyeti, şefkat ve merhametle toplumsal dayanışmayı sağlamış, özellikle vakıf kurumuyla hayır, hasenat, güzellik, merhamet ve şefkat gibi güzel hasletlerin yayılmasını sağlamıştır. Adalet ve merhamet Allah’ın sıfatlarından olduğundan dolayı Müslüman için bunların manevi anlamı ve önemi vardır. Peygamberimiz “hayırda yarışınız” ve “birbirinize ihsanda bulununuz” tavsiyesinde bulunmuştur. Gerçekte sırf Allah rızasını kazanmak için hayır ve hasenat duygusuyla kurulan vakıflar; şefkat ve merhametin, iyilik ve güzelliğin, cömertlik ve paylaşımın vücut bulduğu yerler olmuştur.

UNESCO tarafından bu yıl Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre yılı ilan edilmiştir. Gerek Hacı Bektaş-ı Veli gerek Yunus Emre ve gerekse Ahi Evran bu toprakların ruh mimarları, Anadolu’yu mayalandıran büyük şahsiyetlerdir. Bunların şahsiyetlerin genç nesil tarafından bilinip, öğretilerinin özümsemekle okunması oldukça önemlidir. Zira bir medeniyet tasavvurundan bahsedilecekse bu ve bunlar gibi büyük şahsiyetlerden yola çıkılarak ancak bir medeniyet inşa edilebilir. Genel Müdürlüğümüz ilan edilen Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre yılı etkinliği olarak daha önce ilk baskısını yayınladığı “Hacı Bektaş Veli Dergâhı Ziyaretçi Defteri” kitabının ikinci baskısını yapmıştır. Ayrıca Sezai Karakoç’un “Yunus Emre” kitabı ile Abdülbâki Gölpinarlı’nın “Yunus Emre” kitabının dağıtımını yaparak adı geçen büyük şahsiyetlerimizin anısının yaşamasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Her gün biraz daha kaliteli yayınlarıyla dikkat çeken Genel Müdürlüğümüzün önemli hizmetlerinden biri de Vakıflar Dergisi’dir. İki özel sayı hariç, 55. sayıya ulaştığımız Vakıflar Dergisi hep daha güzeli ve iyiyi yakalamak için yayın çizgisinden ödün vermeden yoluna devam etmektedir. Dergimize gösterilen ilginin son yıllarda daha da arttığını yayınlanmak üzere gönderilen makalelerden anlamak mümkündür. Vakıflar Dergisi’nin bu sayısında Yayın Kurulu’nda değişiklik yapılmıştır. Daha önce Yayın Kurulu üyesi olan ve 2021 yılı itibarıyla ayrılmış olan Prof. Dr. Mehmet Bulut ve Prof. Dr. Ali Yılmaz’a dergimize verdikleri katkıdan dolayı teşekkür ederiz. Bu sayımızla birlikte Prof. Dr. Hatice Oruç, Prof. Dr. Halit Çal, Prof. Dr. Metin İzeti ve Prof. Dr. Kayhan Orbay hocalarımız Yayın Kurulu üyesi olarak katılmışlardır; her biri alanında önemli bir yere sahip olan hocalarımıza başarılar dileriz. Yayın Kurulumuza, kıymetli makaleleriyle dergimize katkı sunan yazarlarımıza, makale inceleme süreçlerinde yer alan akademisyenlere ve derginin çıkmasında emeği geçenlere teşekkür ederiz. Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle.

Burhan ERSOY
Vakıflar Genel Müdürü

ÖNSÖZ

Kıymetli Okuyucularımız,

Vakıflar Dergisi'nin 55. Sayısı, 2021 yılının ilk sayısı olarak okuyucularımızla buluşuyor. Dergimizin tanıtım sayfasında görüleceği üzere 2021 yılı itibariyle Vakıflar Dergisi'nin Yayın Kurulu'nda bir bayrak değişikliğine gidilmiştir. Prof. Dr. Ali Yılmaz ve Prof. Dr. Mehmet Bulut Yayın Kurulu'ndan ayrılmış; Prof. Dr. Halit Çal, Prof. Dr. Hatice Oruç, Prof. Dr. Kayhan Orbay ve Prof. Dr. Metin İzeti Yayın Kurulu üyesi olmuşlardır. Yayın Kurulu'ndan ayrılan üyelerimize bugüne kadarki özverili katkılarından dolayı teşekkür ederken yeni üyelerimize de başarılar dileriz.

Vakıflar Dergisi'nin bu sayısında içerik bakımından yedisi tarih ve ikisi sanat tarihi olmak üzere vakıf temalı toplam dokuz makale yer almaktadır. İlk makalede Ali Açıkel, Osmanlı döneminde Tokat'ta Takyeciler Camii vakıflarını konu edinmiştir. Yazar çalışmasında bütüncül bir yaklaşım ile 15. yüzyılda inşa edilen bu caminin vakfı ile birlikte cami adına kurulan diğer 37 vakıftan yapılan tahsisatları da ortaya koymuştur.

Ahmet Gündüz, "Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid'in Eşi Bülbül Hatun'un Vakıfları" adlı makalesinde II. Bayezid'in hanımı ve Şehzade Ahmed'in annesi Bülbül Hatun'un Amasya'da kurmuş olduğu vakfın vakfiyelerini ele almaktadır. Çalışmada, Bülbül Hatun tarafından vakfedilen mal varlıkları, vakfın hayrat yapıları ile vakıf görevlilerinin yapacakları işler, alacakları ücretler ve imarettten yararlanacak kişiler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Bilal Dedeyev ve Yusuf Küçükdağ'ın ortak çalışması "İstanbul'da Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyesi" adını taşımaktadır. Çalışmada, Halvetî-Sünbülî şeyhi olan Sinâneddin Yusuf-ı Erdebilî'nin İstanbul'da Ayasofya Câmii yakınında yaşadığı evine 1517'de yeni hücreler ilave ettirerek oluşturduğu tekkesi ile bu tekke için kurmuş olduğu vakfının tarihsel süreçteki durumu ele alınmaktadır.

"Muslihüddin bin Abdulgani (Müezzîn Hoca) Vakfı" adlı çalışma Eyüp Kul tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, 16. yüzyıl ortasında Balkanların kadim kentlerinden Üsküp ile Yenipazar ve Trepçe'de vakıf tesis eden "Müezzîn Hoca" namıyla meşhur Muslihüddin bin Abdulgani vakfı hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Muhammet Nuri Tunç "Besni Cüce Zeyrek Ağa Camisi (Hacı Zeyrek - Kurşunlu - Külhanönü Camisi)" adlı çalışmasında III. Murad döneminde saray hayatının dikkat çeken şahsiyetlerinden biri olan Cüce Zeyrek Ağa'nın Besni'de yaptırmış olduğu cami ve bu cami için kurmuş olduğu vakfı incelemektedir.

Fadime Demirdöğen tarafından kaleme alınan "XVI. Yüzyılda Basra Vakıfları (1590 Tarihli Tahrir Defterine Göre)" başlıklı makalede, 1538 yılında Osmanlı egemenliğine giren Basra'nın 1590 yılındaki vakıf yapılıması işlenmiştir. Bu çalışmada, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi'nde bulunan 94 numaralı Basra Tahrir Defteri kaynak olarak kullanılmıştır.

Ahmet Köç, "19. Yüzyıl Sicillerine Göre Hacı Bayram-ı Velî Vakfı'nın Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında, Bayrâmiyye tarikatının kurucusu Hacı Bayrâm-ı Velî Vakfı'nın 19. yüzyıldaki ekonomik durumu üzerinde durulmaktadır.

“Yusuf Ziya Paşa'nın Hayatı Ve Keban'da Yaptırdığı Konak Hamamı” başlıklı makale Selda Yıldırım ve İsmail Aytaç'ın ortak çalışmasıdır. Makalede, Yusuf Ziya Paşa'nın Keban'da yaptırmış olduğu Konak Hamamı'nın sanat tarihi bakımından önemi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

İsmet Çalık ve Emine Konak'ın birlikte kaleme aldıkları çalışma “Doğu Karadeniz Kırsal Cami Mimarisinin Hayata Tutunuşu: Dernekpazarı Kondu Güney Mahallesi Camisi ve Restorasyonu” adını taşımaktadır. Çalışmaya konu edilen eserin vakıf kayıtları, yapım sürecinin tarihsel verileri, mimari ve süsleme özellikleri sunulmuş, Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 2018-2019 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları yazarlar tarafından irdelenmiştir.

Vakıflar Dergisi, sizlerden aldığı destek sayesinde akademik hayattaki yerini her gün güçlendirerek yoluna devam etmektedir. Bize bu mutluluğu yaşatan yazarlarımıza, hakemlerimize ve siz değerli okurlarımıza teşekkürlerimizi sunarız.

Aralık 2021'de yayımlanacak olan *Vakıflar Dergisi* 56. Sayısında buluşmak temennisiyle...

Editörler

Haziran 2021

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Takdim	3
Önsöz	5
Osmanlı Döneminde Tokat Takyeciler Camii Vakıfları	9
Waqfs of Takyeciler Mosque in Tokat during the Ottoman Period Ali Açıkl	
Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid'in Eşi Bülbül Hatun Vakıfları	25
The Waqf of Bayezid II's Wife Bülbül Hatun in the Light of its Waqfiyyes Ahmet Gündüz	
İstanbul'da Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyesi.....	55
The Sinân-ı Erdebilî Tekkah and its Waqfs and Waqfiyya Bilal Dedeyev - Yusuf Küçükdağ	
Muslihüddin bin Abdulgani (Müezzîn Hoca) Vakfı	85
The Waqf of Muslihuddin bin Abdulgani (Muezzin Hodja) Eyüp Kul	
Besni Cüce Zeyrek Ağa Câmii (Hacı Zeyrek - Kurşunlu - Külhanönü Câmii).....	101
Besni Cüce Zeyrek Ağa Mosque (Hacı Zeyrek - Kurşunlu - Külhanönü Mosque) Muhammet Nuri Tunç	
XVI. Yüzyılda Basra Vakıfları (1590 Tarihli Tahrir Defterine Göre).....	117
Basra Waqfs in the 16th Century (According to Tahrir Register of 1590) Fadime Demirdöğen	
19. Yüzyıl Sicillerine Göre Hacı Bayram-ı Veli Vakfı'nın Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme...139	
An Evaluation on the Economic Structure of the Waqf of Hacı Bayram-ı Veli According to the 19th Century Registry Records Ahmet Köç	
Yusuf Ziya Paşa'nın Hayatı Ve Keban'da Yaptırıldığı Konak Hamamı.....	157
Life of Yusuf Ziya Pasha and His Bathhouse in Keban Selda Yıldırım - İsmail Aytaç	
Doğu Karadeniz Kırsal Cami Mimarisinin Hayata Tutunuşu: Dernekpazarı Kondu Güney Mahallesi Camii ve Restorasyonu.....	171
The Clinging of Eastern Black Sea Rural Mosque Architecture to Life: The Mosque of the Kondu Güney Neighborhood in Dernekpazarı and its Restoration İsmet Çalık - Emine Konak	

Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid'in Eşi Bülbül Hatun Vakıfları*

Ahmet Gündüz**

Öz

Bülbül Hatun II. Bayezid'in hanımı ve Şehzade Ahmed'in annesidir. Şehzade Ahmed Amasya'da sancakbeyi iken oğlunun yanında kalmıştır. Hayırsever bir kişiliğe sahiptir. Bütün mal varlığını Amasya ve Lâdik'te inşa ettirdiği hayır kurumlarının devamı için vakfetmiştir. Kurduğu vakfın işleyişi hakkında 1511 ve 1513 tarihlerinde iki vakfiye tanzim etmiştir. Vakfiyelerinde; vakıf mallarının neler olduğu, vakıf görevlileri, yapacakları işler, alacakları ücretler ve imareten yararlanacak kişiler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu çalışmada Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunan vakfiyeler ışığında Bülbül Hatun'un vakıf eserleri, gelir kaynakları, vakıf görevlileri, vazifeleri, ücretleri ve imaretin işleyiş şekli ele alınmıştır. Ayrıca, vakıf muhasebe bilanço defterlerinden faydalanılarak vakfın gelir ve giderleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bülbül Hatun, II. Bayezid, Vakıf, Vakfiye, İmaret, Amasya, Lâdik.

The Waqf of Bayezid II's Wife Bülbül Hatun in the Light of its Waqfiyyes

Abstract

Bülbül Hatun was the wife of Bayezid II and the mother of Prince Ahmed. She stayed with Prince Ahmed while he was a sanjakbey in Amasya. She had a charitable character and dedicated all her assets to the continuation of her waqfs in Amasya and Lâdik. In 1511 and 1513, she arranged two waqfiyyes for her waqfs. In the charters; the waqf properties, waqf officers and their duties, their salaries and the beneficiaries of the waqf imaret (public kitchen) were given in detail.

In this study, in the light of waqfiyyes available in the Directorate General of Foundations and Directorate of Presidency State Archives/Ottoman Archives, the waqf of Bülbül Hatun, its income sources, waqf officers and their duties, salary payments and how the imaret worked were examined. In addition, the income and expenses of the waqf were revealed by the help of waqf account books.

Keywords: Bülbül Hatun, II. Bayezid, Waqf, Waqfiyye, Imaret, Amasya, Lâdik.

* DOI: 10.16971/vakiflar.738054

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Mayıs 2020 / May 2020

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Eylül 2020 / September 2020

** Prof. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Gaziantep-TÜRKİYE
e-mail: agunduz@gantep.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-9559-1402

Giriş

Vakıflar, İslâm devletlerinde büyük önem kazanmış, sosyal ve iktisâdi hayat üzerinde asırlarca derin tesirler bırakmış dinî-hukukî müesseselerdir. Bütün Türk-İslâm devletlerinde âdeta bir yarış halinde gelişen vakıflar, bilhassa Osmanlı Devleti'nde tekâmülünün zirvesine ulaşmış (Halaçoğlu, 1995: 155) ve Türk kültür hayatında son derece önemli rol oynayan müesseselerden biri olmuştur (Yediyıldız, 2003: VII). Bu kurumlar Osmanlı toplumunda sosyal hayatın hemen hemen her alanında kendine yer bulmuş; günümüzde kamunun sunmuş olduğu pek çok hizmet, geçmişte, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren, vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. Osmanlı döneminde zirvesini yaşayan bu kültür bir medeniyete dönüşmüştür; padişahın, devletin en ücra köşesindeki reaya kadar pek çok kimse vakıf kurmuştur.

Padişahlarla beraber eş ve çocukları da vakıflar kurmuşlardır. Nitekim padişahların anneleri, eşleri veya kızlarının kurmuş oldukları vakıflar genellikle *Hanım Sultan Vakıfları* olarak adlandırılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren görülen bu vakıflar, devletin yıkılış dönemine kadar devam etmiştir. Hanım sultan vakıflarından birisi de Bülbül Hatun'un kurmuş olduğu vakıflarıdır. Bülbül Hatun, Sultan II. Bayezid (1481-1512)'in eşlerinden biridir. Doğum yeri ve tarihi ile aidiyeti hakkında bir bilgi mevcut değildir. Köle kökenli olduğu tahmin edilen Bülbül Hatun'un Osmanlı sarayına ne zaman ve nasıl geldiği bilinmemektedir. Bazı eserlerde *Bülbül bint-i Abdullah* olarak geçmekte ise de (Uluçay, 2011: 44) vakfiyelerinde *Bülbül bint-i Abdullmennan* olarak kaydedilmiştir.¹ II. Bayezid'in veliahdı olarak gördüğü, fakat Yavuz Sultan Selim'le girdiği taht mücadelesini kaybeden Şehzade Ahmed'in ve Hundi Sultan'ın annesidir. Çağatay Uluçay, Bursa şer'iyye sicillerindeki kayıtlara dayanarak, Bülbül Hatun'un Şehzade Mahmud'un da annesi olduğunu belirtir (Uluçay, 2011:44).

Pek çok Osmanlı saray kadını gibi, Bülbül Hatun'un da hayırsever bir kadın olduğu yaptırıldığı vakıflarından anlaşılmaktadır. Nitekim hayatının büyük kısmını Amasya'da geçirmiş olup burada ve Lâdik'te yaptırmış olduğu vakıf eserleri için vakfiyeler tanzim ettirmiştir. Zira eşi II. Bayezid, şehzadeligi döneminde uzun süre Amasya sancak beyliği yapmıştır (Turan, 1992: 234). Oğlu Şehzade Ahmed de Amasya'da doğmuş ve daha sonra 1511 yılına kadar babası gibi burada sancakbeyliği görevini sürdürmüştür (Kılıç, 2007: 49; Özcan, 2015: 72). Dolayısıyla Bülbül Hatun eşi II. Bayezid'in, daha sonra da oğlu Şehzade Ahmed'in sancakbeylikleri döneminde Amasya'da yaşamıştır. Ancak, Şehzade Ahmed'in Yavuz Sultan Selim (1512-1520) tarafından 1513 yılında boğdurularak öldürtülmesinden sonra Bursa'ya gidip yerleşmiş ve ölünceye kadar hayatını burada sürdürmüştür. Yavuz Sultan Selim, Şehzade Ahmed'in muhalefatının (mirası/metrukâtı) büyük bir kısmını Bülbül Hatun'a bırakmış, o da bu gelirleri Şehzade Ahmed'in türbesine sarf etmiştir (Uluçay, 1959:106). Nitekim oğlunun türbesine beş şamdan, bir seccade, rahleler ve üçü Türkçe ikisi Arapça beş kitap vakf eden Bülbül Hatun, 1515 (H.921) tarihinde vefat edince, kendisi de Şehzade Ahmed türbesine defnedilmiştir (Önkal, 1986:134).

Bülbül Hatun'un kurduğu vakıf eserler için tanzim edilmiş iki vakfiyesi elimizde mevcuttur. Bu çalışmada vakfiyelerindeki kayıtlar çerçevesinde Bülbül Hatun'un vakıfları, gelir kaynakları, vakıf personeli, görevleri ve ücretleri gibi hususlar ele alınmıştır. Ayrıca, diğer arşiv belgeleri ile vakıf muhasebe bilanço defterlerinden faydalanılarak vakıflarının gelir ve giderleri üzerinde durulmuştur. Nihayet, vakfiyedeki kayıtlar çerçevesinde XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde bazı ürünlerin fiyatları verilmiştir.

1 Cumhuriyet Başbakanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), EV. VKF.4.16:1; BOA, EV. VKF.20.8: 3; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), 734: 279.

Resim 1. *Lâdik Bülbül Hatun Camii (1943 Depremi Öncesi ve Sonrası)*

(Kaynak: Baydar, 2016: 192.)

1. Vakıf Eserleri

Bülbül Hatun'un, Amasya'da inşa ettirdiği külliye² içerisinde bir mescit, bir mektep, bir imaret ve çeşme yer almaktaydı. Külliye içerisinde misafirler için bir tabhanenin de mevcut olduğu veya iki hücrenin (oda) bu maksatla kullanıldığı vakfiye kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca Lâdik'te de bir imaret, bir cami ve çeşme inşa ettirmişti (Uluçay, 1959: 107). Uluçay, Bülbül Hatun'un Bursa'da bir medrese yaptırdığını beyan etse de (Uluçay, 2011: 44) gerek vakfiyesinde gerekse diğer belgelerde bu konu hakkında bir kayda rastlanmamıştır.

1.1. Amasya'daki Vakıf Eserler

Amasya'daki vakıf eserleri mescid/cami, sıbyan mektebi, imaret ve hamamdan oluşmaktadır. Bu eserler Amasya'nın Hatuniye Mahallesi'nde, Yeşilirmak nehrinin kuzey kıyısında yer alır (Bk. Resim 2) Külliye'nin inşa tarihi 1510 (H. 915) yılıdır (Abdi-zâde, 1330:134, Yüksel, 1997: 500; Şimşirgil, 1985: LV.) Mustafa Vâzih Efendi, Bülbül Hatun'un İçeri Şehir'de Selçuklular'dan kalma harap bir alana kârgir minareli bir cami ile imaret, mektep ve bir han yaptırdığını ifade eder (Mustafa Vâzih, 2011: 75).

² 1520 tarihli tahrir defterinde; 'İmâret-i Hâtun. Vâlîde-i merhûm Sultân Ahmed. Der şehri-enderûn şeklinde kaydedilmiştir. (BOA, TD, 387: 355).

Resim 2. Amasya Bülbül Hatun Külliyesi

(Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/sinandoğan/5125099419/>; Erişim Tarihi: 15/01/2020)

a. Cami

Başlangıçta mescit olarak inşa edilen yapı daha sonraki süreçte camiye dönüştürülmüştür. Kârgir bir yapı olan caminin yanında bir minaresi bulunmaktadır. Doğu ve kuzey tarafları bahçe, batı tarafı ise imarethanedir. Kapısı üzerinde bulunan kitabesi sökülüştür (Abdi-zâde, 1330:134). Dikdörtgen planlı olan camiye kuzeyindeki alçak yay kemerli kapıdan girilmektedir. Kible duvarı nehrin kıyısına geldiği için diğer duvarlardan daha yüksek inşa edilmiş ve duvarların mukavemetini arttırmak amacıyla iki misli kalınlıkta yapılmıştır. İbadet mekânının orta kısmında bulunan iki paye duvarlara birleştirilerek iç mekân altı bölüme ayrılmıştır. Yanlardaki bölümlerden daha geniş ve yüksek olan ortadaki iki bölümün üzeri iki kubbeye örtülmüştür. Caminin kuzey-batı köşesinde tuğla örgülü, tek şerefeli minaresi bulunmaktadır (Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, 1983: 245-246).

Cami, günümüzde ana yapı konumunda olup ibadet mekânı, son cemaat yeri, minare ve bazı mekânların yer aldığı bir iç avludan oluşmaktadır. İç avluya Hazeranlar Sokağı'ndan bir kapı ile girilir. Avlunun güney tarafında cami, batı kısmında çeşme ve hela, doğusunda ise bir kuyu ve boş alan bulunur. Bu boş alanların imaret yeri olduğu tahmin edilmektedir (Müderrişoğlu, 2016: 161). Cami günümüzde ibadethane olarak kullanılmaktadır.

b. Mektep

Caminin kuzeyinde, Hazeranlar Sokağı üzerinde, kârgir, gayet sağlam yapılmış birbinadır (Abdi-zâde, 1327-1330: 262-263; Müderrişoğlu, 2016: 162). Duvarlarında enlemesine üçer sıra halinde tuğla örgüler bulunmaktadır. Tek katlı yapının içi büyükçe tek bir oda olarak inşa edilmiştir. Girişin cephesinde sivri kemerli üç pencere yer almaktadır. Kemerlerin üst kısımlarında tuğlaların farklı şekillerde dizilmesi ile geometrik süslemeler yapılmıştır. Batı cephesinde içeriye açılan alçak kemerli bir kapı ve duvarın üst kısmına yakın iki pencere yer almaktadır. Yapının ilk halinde çatı çift kubbeye örtülüdür. Ancak sonradan

kubbeleri yıkılmış, binanın üstü ahşap çatıyla kapatılmıştır. Yer ve tavan döşemeleri ahşaptandır (*Amasya Şehir Rehberi*: 25). Bir kapı ile birkaç pencereden müteşekkil olan yapı günümüzde bölgeye has el sanatlarının üretim ve satışının yapıldığı bir bina olarak kullanılmaktadır (Müderrişoğlu, 2016: 162-163).

c. İmaret

İnşa edildiği dönemde külliye'nin öne çıkan yapısı konumunda idi. Nitekim vakfiyede sık sık ismi zikredilmekte ve burada çalışan görevliler, aldıkları ücretler, imarette ne zaman ve ne miktar yemek pişirileceği, bu yemeklerin kimlere dağıtılacağı vb. gibi hususlar ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. Ancak zaman içerisinde yıkılmış ve günümüze ulaşamamıştır. Bundan dolaydır ki planı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Yerinin cami ile bağlantılı olan avluda olduğu tahmin edilmektedir (Müderrişoğlu, 2016: 163).

Bülbül Hatun'un imaretinden vakıf çalışanları, mektebde eğitim gören 10 öğrenci, yetimler, bakıma muhtaç yaşlı kadınlar (pirezen) ve tabhânede (misafirhane) kalan misafirler faydalanmaktadır. Vakfiyeden anlaşıldığına göre imarettten 40 fakir yararlanmaktadır. Bu fakirler için tayin edilen 40 tasın her birine 24 dirhem et, birer kepçe aş ve 3 ekmeç, gelen fukara miktarına göre dağıtılmaktadır. Ancak aştan ve ekmekten artan olursa yaşlı ve muhtaç kadınlar ile atası ve annesi olmayan yetimlere dağıtılmaktadır. Mektepte eğitim gören 10 nefer yetime ise her nöbette 3 çift etmek, 2'şer kepçe aş ve 40 dirhem et takdir edilmiştir.³

İmarette kullanılan temel gıda maddelerinin başında ekmeç yapımında kullanılan un gelmektedir. Günlük olarak habbâz kilerciden 7 batman un teslim alıp, bu undan 180 çift ekmeç pişirmektedir. Ekmeklerin çifti 140 dirhemdir. 180 çift ekmeğin 51 çifti görevlilere, 120 çifti fukaraya ve 9 çifti de yaşlı kadınlara ve yetimlere dağıtılmaktadır. Yemek ve ekmeç için yeterli miktarda tuz, fırın ve mutfak için her gün 3,5 hamal yükü odun alınmaktadır.⁴Yemeklerde ise pirinç, buğday, nohut, et, tereyağı (sadeyağ) tuz, soğan ve çeşitli sebzeler kullanılmaktadır. Tatlılar için de bal, pekmez, nişasta, ceviz, badem, siyah erik, incir ve kayısı gibi gıda maddeleri sarf edilmektedir.

İmarette her gün biri sabahın erken saatlerinde (kuşluk vaktinde), diğeri de ikindiden sonra akşama doğru olmak üzere iki öğün yemek çıkarılmaktadır. Kuşluk vaktinde pirinç çorbası, akşam yemeğinde ise buğday çorbası verilmektedir. Bunun dışında, mübarek gün ve gecelerde de özel yemekler veya tatlılar ikram edilmektedir. Mesela, mübarek aylardan Receb ayının ilk Cuma gününden önceki Perşembe günü ikindi vaktinde 3 batman helva pişirilip fukaraya dağıtılmaktadır. Berât gecesinde ise *dane*⁵ ve *zerde*⁶ harcı ikram edilmektedir.

Yine mübârek aylardan olan Ramazan ayında her gün akşam vaktinde *herise*⁷ aş pişirilmektedir. Bu yemek 1 kile ve 1 çerik (çaryek) buğday, 1,5 batman et, 6 nüđi⁸ yağ ve 4 batman undan yapılıp fukaraya dağıtılmaktadır. Ramazan bayramı gecesi *tutmaç* pişirilmektedir. Bayram günü ise *dane* pirinç pilavı ve zırva⁹ harcı denilen özel yemek pişirilerek ikram edilmektedir. Zırva harcının malzemesi; 1 batman 6 vukkiye bal (asel), 1 batman 6 vukkiye kuru üzüm (meviz), 6 vukkiye¹⁰ kayısı, 6 vukkiye alu-yı siyah

3 BOA, EV. VKF.4.16: 3; VGMA, 734: 282; BOA, EV. VKF.20.8: 9.

4 BOA, EV. VKF.4.16: 3; VGMA, 734: 282; BOA, EV. VKF.20.8: 9.

5 Dâne: etli pirinç pilavı. Bk. (Kazancığlu, 2017: 288).

6 Zerde: Bazı kaynaklarda *zırba* veya *zırbaç* şeklinde de geçer. Koyun eti, badem, kızıl üzüm, bal, safran, hurma, kayısı, incir ve nişasta gibi malzemeler kullanılarak yapılan bir yemek çeşididir. Bk. (Kazancığlu, 2017: 288).

7 Herise (herse): Keşkek olarak bilinen yemek çeşididir. En kaliteli buğdaydan ve etle pişirilerek yapılır. İyice dövülüp elastikiyet kazanınca üzerine kırmızıbiber ve eritilmiş yağ dökülerek servis edilir. Bk. Talas (2005, s.280).

8 Anadolu'da kullanılan ve genellikle 200 dirhemi ifade eden bir ağırlık birimidir. Bk. (Hinz, 1990, s. 29).

9 Bazı vakfiyelerde *zırba*, *zırbaç* olarak geçer. Bk. (Kazancığlu 2017: 288).

10 *Ukiyye*, *vukiyye* veya *vakiyye* şekillerinde telaffuz edilen bir ağırlık birimidir (Kallek, 2012, s. 67).

(siyah erik), buçuk batman incir, 2 nügi badem, za'feran ve 8 vukıyye nişastadan ibarettir.¹¹ Kurban bayramında da aynı yemek verilmektedir.¹²

Muharrem ayının onuncu günü aşure ikram edilmektedir. Aşurenin malzemesi; 2 kile buğday, 2 batman bal, 2 batman pekmez, 2 batman et (güş), 2 batman kuru üzüm, 1 batman siyah erik, 1 batman incir, 1 batman kayısı, 2 nügi badem, 1 kile bakla ve 2 çerik (çaryek) nohuttan ibarettir. Regaib ve berat geceleri de bayram günleri ikram edilen yemeklerin aynısı çıkarılmaktadır.

ç. Hamamlar

Vakfiyeye göre, Bülbül Hatun'un vakfettiği malları içerisinde iki hamam bulunmaktadır. Bunlardan birisi hemen imaretin bitişiğinde yer alan ve *Bülbül Hatun Hamamı* diye bilinen *Yeni Hamam* (hamâm-ı cedîd)'dir. Diğeri ise *Çelebiler Hamamı* olarak bilinen *Eski Hamam* (hamâm-ı atîk) olup vâkıfın elindeki şer'î vesikalar, muteber mübadele ve istibdal yolu ile intikal etmiştir.¹³

Abdi-zâde'ye göre Bülbül Hatun'un vakfettiği hamam caminin batı tarafında bulunmaktadır. Bu hamam Selçuklu Sultanı Mesud'un ümerasından Rıdvan Bey tarafından 1155 (H. 550) tarihinde yapılmıştır. Daha sonra Amasya emirlerinden Şâd Geldi Paşa'nın mülkü iken Bülbül Hatun'un emlakine dâhil olmuş ve 1510 (H. 915) tarihinde vakfedilmiştir (Abdi-zâde 1330:134).

Mustafa Vâzih Efendi ise, *Çelebiler Hamamı* denilen iki harap hamamın Bülbül Hatun tarafından satın alınarak tadilatın sonra vakıflarına eklendiğini ifade eder. Bu iki hamamdan birisi hemen caminin bitişiğinde olup *Aşağı Hamam* adıyla bilinmektedir. Diğeri ise Madenüs Köprüsü başında Selçuklu sarayı bitişiğinde olan ve *Yukarı Hamam* olarak bilinen hamamdır (Mustafa Vâzih, 2011:75).

Vakfiyelerdeki kayıtlara göre, Abdi-zâde'nin bahsettiği hamam *Çelebiler Hamamı* olmalıdır. Ayrıca, Vâzih Efendi'nin bahsettiği *Aşağı Hamam*, vakfiyede geçen *Bülbül Hatun Hamamı* (hamâm-ı cedîd), *Yukarı Hamam* ise *Çelebiler Hamamı* olarak bilinen *Eski Hamam* (hamâm-ı atîk)'dir.

Bülbül Hatun hamamı kare plânlıdır. Tromp intikalli fenerli bir kubbe ile örtülmüş olan soyunmalıkta güney duvarı ortasındaki küçük bir kapı ile soğukluk kısmına geçilmektedir. Soğukluğun doğusunda helalar bulunmaktadır. Batı duvarındaki kapı sıcaklık kısmına açılmaktadır. Sıcaklığın batı kolu yarım kubbe ile örtülmüş, ortadaki merkezî kubbenin kubbe intikali kademeli mukamaslarla teşkilâtlanmıştır (*Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, 1983: 247).

Soyunmalık/soğukluk, ılıkılık, sıcaklık, külhan ve su deposu gibi bölümleri mevcut olan hamam günümüzde aynı işlevini sürdürmektedir. Ancak, çifte hamam olmadığından dolayı farklı gün ve saatlerde erkek ve kadınlar tarafından dönüşümlü olarak kullanılmaktadır (Müderrişoğlu, 2016: 163).

1.2. Lâdik'teki Vakıf Eserler

Amasya'nın kuzeydoğu taraflarını ihtiva eden ve batısında Simre-i Lâdik (Havza), doğusunda Taşova, kuzeyinde Samsun Kavak kazaları ve güneyinde Aroma ile Akdağ nahiyelerinin yer aldığı Lâdik (Gürebüz, 1993: 101), XV. yüzyıldan itibaren Rum beylerbeyliğine bağlı olan Amasya sancağına tabi bir kaza olarak idare edilmiştir. Bu idari statüsü Cumhuriyet dönemine kadar sürmüş ve Cumhuriyet devrinde Samsun'a bağlanmıştır (Öz, 1997: 67). Kazada malikâne-divânî sistemi uygulanmaktadır.¹⁴ Kasabanın malikâne hissesi Lâdik'te bulunan Seyyid Ahmed-i Kebir¹⁵ evladının, divânî hissesi ise Bülbül Hatun'un tasarrufunda-

11 Her vukıyyenin 200 dirhem olduğu not düşülmüştür.

12 BOA, EV. VKF.4.16: 2-3; VGMA, 734: 281-282; BOA, EV. VKF.20.8: 8-11.

13 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 280; BOA, EV. VKF.20.8: 5.

14 BOA, TD 387: 366; BOA, TD 90: 1

15 Seyyid Ahmed-i Kebir hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Bayram,1991: 143-154).

dir.¹⁶ Evliya Çelebi, Sultan (Şehzâde) Ahmed Han'ın annesi Bülbül Hatun vakfı olduğu için Lâdik'in bütün vergilerden muaf olduğunu belirtir (*Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 2005: 470; Kuzubaş, 2010: 103).

Bülbül Hatun, Lâdik'te *Bahşi* mahallesinde 1510 (H.915) tarihinde bir cami, bir imaret, bir çeşme ve bir hamam inşa ettirerek gelirler tahsis etmiştir (Abdi-zâde, 1330:134; Uluçay, 1959: 107). Ancak Lâdik'teki cami ve imaretin mimari özellikleri hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Sadece Abdi-zâde Lâdik'teki Bülbül Hatun Camii için "bu cevâmi-i şerife umumen kâgir (kâr-gîr) ve metindir" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Esasında, Lâdik Bülbül Hatun Camii günümüzde isim olarak varlığını devam ettirse de, tarihi süreçte maruz kaldığı birçok deprem yüzünden tamamen yıkılmış, yerine yenisi yapılmıştır.

Tespitlerimize göre, caminin hasar gördüğü en eski deprem 1668 tarihlidir. Çok sayıda can ve mal kaybına neden olan 17/18 Ağustos 1668 tarihli Büyük Anadolu Depremi (Polat vd., 2010: 141) Kuzey Anadolu'nun geniş bir kısmını etkilemiştir (Üzen, 2010: 90). Deprem, Amasya ve çevresindeki birçok caminin kubbe ve minarelerinin yıkılmasına yol açmış ve Lâdik'teki Bülbül Hatun Camisi'nin de büyük oranda yıkılmasına neden olmuştur. 1671 (H. 1081) tarihli bir arşiv belgesindeki kayıta yer alan "Lâdik'de olan câmi-i şerîf bundan akdem vâki' olan zelzele-i azîmede münhedim olmağla..." (BOA, D. 1678.49:1) şeklindeki ifadelerden caminin büyük oranda yıkıldığı anlaşılmaktadır. Aynı belgede, caminin tamirâtı için Bülbül Hatun vakfının 1670-1671 tarihleri arasındaki gelirlerinden 98.930 akçe harcadığı kaydedilmiştir. Bu yıllar arasında vakfın toplam geliri 298.080 akçe (BOA, D. 1678.49:1) olduğu dikkate alındığında bu gelirlerin % 33'nün cami tamirine sarf edildiği görülmektedir. Ancak, caminin tamamen tamiri için bu meblağ yeterli olmayacak ve daha sonraki yıllarda vakıf gelirlerinin önemli bir miktarı tamirat masraflarına ayrılacaktır.

Bu arada arşiv belgelerinden sadece caminin değil, hamam ve suyollarının da depremden önemli zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim 1672-1673 (H. 1083) senesi vakıf gelirlerinin 107.656 akçesi depremde harap olan cami, hamam ve suyolları için sarf edilmiştir. Vakfın 1681-1685 (H. 1092-1097) tarihleri arasındaki beş yıllık dönemdeki gelirlerinin 1.030.300 akçesi depremde yıkılan caminin tamirâtına harcanmıştır ki (BOA, D. 4258. 1: 1)¹⁷ bu da toplam gelirlerin % 70'ten fazlasına tekabül etmektedir. Buna rağmen, Lâdik Camii'nin tamirâtı 1688 yılına kadar devam etmiş ve ancak bu tarihte tamamlanabilmiştir.¹⁸

Bülbül Hatun'un Lâdik'teki camisi XX. yüzyılda yaşanan şiddetli depremlerden de büyük zarar görmüştür. Bunlardan ilki 12 Haziran 1902'de sabaha karşı biri şiddetli, diğeri hafif olmak üzere meydana gelen depremdir. Depremde herhangi bir can kaybı yaşanmamış, ancak bazı hanelerin duvar ve bacaları yıkılmıştır. Ayrıca Bülbül Hatun Camisi'nin duvarı ve mihrabı yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış, Şeyhülislam Medresesi'nin duvarı ile Davud Paşa Camisi'nin bedesten tarafındaki kapısı yıkılmıştır. Sivas vilayetinden

16 "Nefs-i Lâdik, malikâne vakf-ı evlâd-ı Seyyid Ahmed. Sâhib-i hâl tevliyet ve meşihat Sitti Cihân Hâtun. Ahar evlâd-ı Seyyid Mehmed ve divânî Sultan Ahmed vâlidisi olan hâtunun mülkü olup elinde hükm-i cihân mukarrernâmesi olduğu sebebden sebt-i defter olundu" (BOA, TD 387: 366); "Nefs-i Lâdik vakf olub Seyyid Ahmed sahib-i hâl... ve divânî Sultan Ahmed vâlidisi olan hâtunun mülkü olub, elinde nişân-ı Sultan Bâyezid Hân... ve padişah-ı 'alem-penâhın mukarrernâmesi olduğu sebebden sebt-i defter olundu" (BOA, TD 90: 1; Öz,1997: 67-68; Şimşirgil,1985: 31).

17 Belgeye göre vakfın bu tarih aralığındaki toplam geliri 1.468.900 akçedir.

18 "Devletlü ve sa'âdetlü sultânım hazretleri sağ olsun. Taht-ı nezâretlerinde olan evkâfdan kasaba-i Lâdik'de vâki' Bülbül Hâtun Câmi'i 1080 senesinde vâki' zelzele-i 'azîmede münhedim olub ta'mîr olunması hususunda rakabe olunmuş idi. Hâliya câmi-i mezbûr tamâm olmağla devletlü sultânımdan ricâ olunur ki câmi-i mezbûrun mürtezika fukarâlarının berâtları mücebince vazîfeleri verilmesi bâbında Lâdik mütevellisi kullarına mektûb-ı şerîf ihsân buyurulmasını ricâ ederiz. Fermân sultânımıdır. Bendegân-ı mürtezika-i Cami-i Bülbül Hâtun" (BOA, TSMA. E. 1288/107).

gönderilen bir telgrafname ile hasarlı duvar ve hanelerin bir an evvel kontrol edilerek tehlikeli mahallerin boşaltılması, herhangi bir kaybin yaşanmaması hususunda gerekli tedbirlerin alınması talep edilmiştir.¹⁹ Daha bu depremin yaraları sarılmamışken, 19 Mart 1917 tarihinde Lâdik'te şiddetli bir deprem daha yaşanmış ve bazı hanelerin duvar ve bacalarıyla Bülbül Camisi'nin kubbe ve duvarları çatlamıştır.²⁰ 1902 ve 1917 depremlerine nazaran 26 Kasım 1943 tarihinde Lâdik ile Tosya arasında meydana gelen 7.2 büyüklüğündeki deprem çok daha yıkıcı olmuştur. Bu depremin neticesinde binaların % 75'i yıkılırken, kamu binaları ile tarihi binaların ise tamamı yıkılmıştır.²¹ Günümüzde Bülbül Hatun Camisi olarak bilinen cami, 1943 depreminde yıkılan caminin temelleri üzerinde 1962 yılında başlanıp 22 Kasım 1966 tarihinde inşası tamamlanan camidir²² (Bk. Resim:3).

2. Bülbül Hatun Vakfiyeleri

Bülbül Hatun, Amasya ve Lâdik'te yaptırdığı eserlerin zaman içerisinde beka ve devamının sağlanması için tasarrufu altında olan mülklerini vakf etmiş ve iki vakfiye düzenlemiştir. Bu vakfiyelerin ilki 20 Haziran 1511 (23 Rebbiü'l-evvel 917) tarihli olup asıl nüshası Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde EV. VKF.4.16'da kayıtlıdır. Vakfiye, Hatuniye külliyesi inşa edildikten sonra tanzim edilmiş olup 6 sahifeden ibarettir. Son 3 sahifesi boştur. Belge önemli oranda tahrif olmuş durumdadır. Özellikle birinci sahifede daha çok olmak üzere 2. ve 3. sahifelerde belgelerin sol tarafları tahrifattan dolayı okunamaz durumdadır. Bu vakfiye Amasya Kadısı Muhammed bin Safiyüddin nezaretinde hazırlanmış ve Rumeli Kazaskeri Ahmed bin Mahmud tarafından tasdik edilmiştir (Bk. Ek:1). Aynı tarihli vakfiyenin bir sureti de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 734 nolu defterin 279-284 sahifeleri arasında kayıtlıdır. 4 Aralık 1722 (24 Safer 1135) tarihinde dönemin Amasya kadısı Mustafa tarafından asıl suretten hiç bir değişiklik veya ilave yapılmadan istinsah edilmiştir.²³ Vakfiye mütercim Osman Keskiöğlü tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bülbül Hatun'a ait ikinci vakfiye ise birincisinden iki sene sonra 29 Mayıs 1513 (23 Rebbiü'l-evvel 919) tarihinde düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde EV. VKF.20.8 numarada kayıtlıdır (Bk. Ek:2). Bülbül Hatun'un Oğlu Şehzade Ahmed'in Yavuz Sultan Selim tarafından Nisan 1513 tarihinde boğdurularak öldürülmesinden (Uluçay,1954: 197) bir buçuk ay sonra tanzim edilmiştir. İkinci vakfiye de Amasya kadısı Muhammed bin Mevlana Safiyüddin nezaretinde hazırlanmıştır.

Vakfiyelerin ilk bölümleri Allah'a hamd ve sena, Resûle salât ve selam ile başlamış, ayet ve hadislerle vakıf kurmanın önemi vurgulandıktan sonra Bülbül Hatun'la ilgili bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra, eceli geldiğinde amelleri kesilmeyenler zümresine girmek için, Allah'ın kendisine lütf ettiği bol nimetleri vakfettiği açıklanmıştır. Bundan sonra vakfedilen malların neler olduğu, kimler tarafından nasıl idare edileceği ve gelirlerin nerelere ve kimlere ne miktarda harcanacağı ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Vakfiyelerin ilk

19 BOA, DH. MKT.532.38

20 "Devletlü efendim hazretleri; Mart'ın 18. gecesi ba'de-z-zevâl sa'at yediye kırk geçe Amasya'da şimâlden cenûba doğru 3 saniye kadar devâm eden şiddetlice ve Lâdik kasabasında aynı gecede ikiye elli geçe 40 saniye kadar devâm eden hareket-i arzdan bir hasar vukû'â gelmemiş ise de ertesi gün kable'z-zevâl sa'at yedi raddelerinde iki defa hafifçe ve ba'de'z-zevâl sa'at bir buçukda şiddetlice zuhûr iden Lâdik kazâsınca bazı hanelerin duvar ve bacalarıyla Sultân Mehmed-i râbî' ve Bülbül Câmî'-i şeriflerinin kubbe ve duvarları ayrıldığı Amasya mutasarrıflığından bildirilmiş ve mezkûr kubbelerin keşfi esbâbına mutassıl idilmiş olduğu ma'ruzdur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehul emrindir. Fi Cemâziye'l-âhir sene [1]335 ve fi 24 Mart sene [1]333". Bk. (BOA, DH. EUM. KLU).

21 <https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=51> (Erişim Tarihi:15.01.2020).

22 Baydar (2016: 9); <http://www.ladik.gov.tr/bulbul-hatun-cami>. (Erişim Tarihi: 15.01.2020).

23 "Haza sûret-i vakfiye. Ani'l asl-ı gayr-i tahrîf velâ tebdîl... El-fakir ileyhi azze şânehu Mustafa el-kâdî be-medine-i Amasya 'afa 'anhu" (VGMA, 734: 279).

kısımları genellikle Arapça, evkaf gelirlerinin toplanması, anbarlanması, vakıftaki görevliler, tevcih edilen ücretler vs. gibi kısımlar ise Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır.²⁴

Vakfiyelerin sonunda, tarihten önceki bölümde şahitlerin (şuhûdü'l-hâl) isimlerine yer verilmiştir. Birinci vakfiyede 11 kişinin ismi kaydedilmiştir. Ancak, bu isimlerden sonra “*ve gayrihim mine'l-hâzîrîn*” ibaresinin kullanılmış olması şahit sayısının daha fazla olduğunu göstermektedir. İkinci vakfiyede ise 13 şahidin ismi mevcuttur. Her iki vakfiyede 9 şahit aynı kişilerdir. Yani söz konusu kişiler her iki vakfiyede de şahitlik yapmışlardır. Bunlar; Fahrü'l-havass ve'l-mukarrebîn Cafer Ağa bin Abdullah Ağa Ser-rikabdarân, Fahrü'l-havâss ve'l-mukarrebîn Süleyman Beg bin Abdullah, Fahrü'l-ekâbir ve'l-a'yân Mehmed bin Şeyh Pir Mehmed, Fahrü'l-ekâbir ve'l-a'yân Mevlânâ Hacı Ali Hevâce-i Sultân Osman el-merhûm, Fahrü'l-havâss ve'l-ekâbir Mahmud Beg bin Abdi silâhdârân, Fahrü'l-havâss ve'l-ekâbir Firuz Ağa bin Abdullah, Fahrü'l-ekâbir ve'l-a'yân Mustafa bin Abdullah Şeyh-i Zâviye-i mezkûr, Fahrü'l havâss ve'l mukarrebîn Rüstem Beg bin Abdullah, Mevlânâ Bâyezid Halife el-imâm-ı mescid ve zâviye-i mezbûr, Mevlânâ Bedreddin el-mu'allim-i zâviye-i mezkûr ve Mevlânâ İskender bin Abdullah'tır.²⁵

Birinci vakfiyede isimleri geçen Mevlana Bedreddin (mu'allim-i zâviye-i mezkûr) ve Mevlana İskender bin Abdullah ikinci vakfiyede bulunmamaktadır. Ayrıca ikinci vakfiyedeki şahitler arasında bulunan Deriş İbrahim (kilârdar), Mevlana Budak (mu'allim-i zâviye-i mezkûr) ve Behram bin Mehmed el-Masur birinci vakfiyede mevcut değildir.

Her iki vakfiye de muhteva olarak aynı olmakla birlikte sadece tevliyet görevinin nasıl sürdürüleceği konusunda bir değişikliğe gidilmiştir. Birinci vakfiyeye göre tevliyet görevi, Bülbül Hatun hayatta iken ve ölümünden sonra, büyük oğlu Şehzade Sultan Ahmed'e, sonra Ahmed'in kızlarının en büyüğüne, sonra kızlarının evlâdının en büyüğüne, sonra batından batına, karinden karine devam etmek üzere, nesil devam ettikçe onlara, neslin inkirazından sonra ise ulul emre bırakılmıştır. Ancak ikinci vakfiyeye göre mütevellilik görevi Şehzade Ahmed'den sonra büyük oğluna geçecek ve nesilden nesile, neslin inkirazına kadar bu şekilde devam edecek, neslin inkirazından sonra da dönemin Amasya kadısına geçecektir.

2.1. Vakfiyelere Göre Vakfın Akarları

Bülbül Hatun, tesis ettiği vakıflara kendisine ait olan mülklerini ve tasarrufu altındaki mallarını vakfetmiştir. Bunlar aşağıdaki tabloda verildiği gibidir (Bk. Tablo: 1)²⁶:

Bahsi geçen yerlerin ve köylerin hepsi bütün hudud ve hukuku ile, yolları, mamur ve metruk arazisi, dağları ve tepeleri, otlak ve mer'aları, tarlaları, mesken ve mekânları, yazlık evleri, harman yerleri, bütün mevkileri, pınarları, meyveli meyvesiz ağaçları, nehirleri, meşelikleri ve koruları, kereste ve baltalıkları, zikrolunsun olunmasın bütün dahil ve hariç hukuku ile vakıftırlar. Ancak başkalarının vakıfları ve ummun faydalanması maksadına vakfedilmiş şeyler hariçtir.

2.2. Vakfiyelere Göre Vakıf Görevlileri

Vâkife, mescit, mektep ve imaret için görevliler tayin etmiş ve her görevlinin yapacağı vazifelerini vakfiyede ayrıntılı olarak belirlemiştir. Her bir görevlinin yaptığı işler karşılığında ne miktar ücret alacağı da kayda geçirilmiştir. Buna göre vakıf görevlileri; müteveli, câbi, imâm, muallim, kalfa, şeyh, nazır, kâtib, müezzin, kilerci, nakib, ferrâş, aşçı, ekmekçi ve diğer hizmetçilerden ibarettir.

24 BOA, EV. VKF.4.16: 1-3; VGMA, 734: 280-282; BOA, EV. VKF.20.8: 1-11.

25 BOA, EV. VKF.4.16: 3; VGMA, 734: 280-283; BOA, EV. VKF.20.8: 13.

26 BOA, EV. VKF.4.16: 1-2; VGMA, 734: 279-280; BOA, EV. VKF.20.8: 4-5.

Tablo 1. *Bülbül Hatun vakfiyesine göre vakfettiği mülk ve tasarrufundaki mallar*

Lâdik kasabasının divanî gelirlerinin tamamı,
Amasya'ya bağlı <i>Argoma</i> nahiyesinin <i>Yassıviran</i> köyünün mâlikâne ve divanî ²⁷ hissesinin tamamı
<i>Akpınar</i> köyünün tamamı
<i>Merzifonabad</i> vilâyetinde <i>Çakal</i> adlı köyün divanî hissesinin tamamı
<i>Zile</i> civarında <i>Hüseyinabad</i> nahiyesinde bulunan <i>Kılavuz</i> adlı köyün tamamı
<i>Turhal</i> kasabası civarında <i>Kökser</i> adlı köyün 24 hissesinden 18 hisse ve sülüs (1/3) hissenin tamamı
<i>Kökser</i> köyünün bitişiğinde bulunan <i>Viranpınarı</i> adlı köyün tamamı
<i>Turhal Kasabası'</i> na bağlı <i>Vezaniye</i> isimli köyün tamamı
<i>Tokat</i> şehrinde <i>han veledi kili</i> diye bilinen <i>hanın</i> tamamı
<i>Tokat</i> şehrindeki <i>buzhane</i> 'nin tamamı
<i>Tokat</i> 'ta adı geçen buzhaneye bitişik olan dükkanlar (sayısı belli değil)
<i>Tokat</i> 'ta bir dükkan
<i>Havza</i> köyü civarındaki <i>Cemal değirmeni</i> adıyla bilinen değirmenin tamamı
İmarete bitişik olan ve <i>Bülbül Hatun hamamı</i> diye bilinen yeni hamamın tamamı
<i>Amasya</i> 'da <i>Çelebiler Hamamı</i> olarak bilinen eski hamamın tamamı

Mütevelli: Vakıf işlerini vakfiye şartları ve şer'î hükümler çerçevesinde idare eden görevlidir. Bülbül Hatun, kurduğu vakfın mütevelliliğine ilk vakfiyesinde oğlu Şehzade Sultan Ahmed'i tayin etmiştir. Şehzade Ahmed'den sonra kızlarının en büyüğünü ve onların evlâdının en büyüğünü nesil devam ettikçe onlara şart etmiş, neslin inkırazında ise ulu'l-emre bırakmıştır. Ancak ikinci vakfiyesinde Şehzade Ahmed'ten sonra tevliyet görevini Ahmed'in büyük oğluna bırakmış ve onun soyundan gelenlerin bu görevi sürdürmeleri kararlaştırılmıştır.²⁸

Mütevelli, bütün vakfın yönetiminde sorumlu olduğu gibi, hatib, imâm ve mürtezikanın tayinlerinden de yetkili kılınmıştır. Temel vazifesi vakfın idaresidir. Buna göre, evkâfın gelirleri tahsil edilip ambarlandıktan sonra imaretin kâtibi ve nazırıyla beraber bütün evkâfı dolaşır, şehne'nin hesaplarını alıp her ne hasıl olmuş ise câbilere teslim edecektir. Bu sırada bir kâtip de hazır bulunacak ve bu işlemi defterine kaydedip muhafaza edecektir.²⁹

Mütevelli olan kimse her yeni yılda şeyh, nazır, kâtip ve kilerciyi toplayarak imaret masraflarının ayrıntılı hesaplarını görüp özet (mücmel) halinde bir deftere kaydedip muhafaza edecektir. Yeni yıl başladığı gün mütevelli ambarda ve kilârdaki mevcut her ne var ise görüp kayıt altına alacak ve kilârcının zimmetine teslim edecektir. Yeni yılın hesaplarını eski yıla dahil ettirmeyecektir. Ayrıca, yapılacak olan alış verişler bilgisi dahilinde yapılacak ve kendisi de bu sırada bizzat hazır bulunacaktır. Alınan malzemenin ücretini de sahiplerine bizzat kendisi ödeyecektir. Yanında bulunan kâtip ise alınan malzemenin miktarını, kıymetini ve satıcının ismini kaydedecektir. Bu yapılmadığı taktirde ödeme yapılmayacaktır.³⁰

27 Mâlikâne-Divânî: Osmanlı'da bir yerin gelirinin iki ayrı hisse; *divânî* (devlet ya da temsilcileri) ve *mâlikâne* (mülk sahipleri veya vakıflar) arasında paylaşılması şeklindeki uygulamadır. *İki baştan tasarruf* da tabir edilir. Bu statüde olan yerlerde, ürünlerden onda bir değil, beşte bir oranında vergi alınmaktadır. Alınan öşür iki hisse arasında belli ölçülere göre bölüşülmekteydi. Sistemde divânî hisseleri genellikle timar, zeamet veya has olarak, mâlikâne hisseleri ise mülk veya vakıf olarak tahsis edilmektedir (Öz, 1997:66).

28 Şehzade Ahmed'in Murad, Süleyman, Alâeddin ve Osman adında dört oğlu vardı. Bunlardan Süleyman ve Alâeddin babasının taht mücadelesi sırasında Mısır'a gitmiş ve orada vebadan (taun) ölmüşlerdir. Murad İran'a kaçmış, Osman ise 14 Mayıs 1513'te boğdurularak öldürülmüştür (Uluçay, 1959: 110; Tansel, 1969: 19; Öztuna, 2006: 122). Öztuna (2006), Şehzade Ahmed'in Ali, Mehmed ve Kasım adında üç oğlunun daha olduğunu yazar. Uluçay (1959) ise Alâeddin ile Ali'nin aynı kişi olduğu kanaatinde.

29 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 280; BOA, EV. VKF.20.8: 6-7.

30 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 280; BOA, EV. VKF.20.8: 6-7.

Bu vazifesine karşılık olarak mütevellî'nin ücreti birinci vakfiyede vakıf gelirlerinin 1/5'i olarak belirlenmiştir. Bülbül Hatun'un kızlarının evlatlarından (evlad-ı benâd) sonraki dönemlerde mütevellî olanlara günlük (yevmî) 10 akçe ile her yıl (sâl be sâl) 3 müd buğday ve 4 müd arpa takdir edilmiştir (VGMA, 734: 280). 1513 tarihli ikinci vakfiyede ise mütevellînin ücreti, vakfın nukud ve galatının öşrü (gelirin 1/10'u) olarak belirlenmiştir.³¹

Câbi: Vakfın gelirini toplayan tahsildârdır. Vazifesi, mütevellî'nin şehne'den aldığı hesapları teslim alıp, yine mütevellînin izniyle bu hasılı imarete götürüp şeyh, nazır ve kâtip marifeti ile ambardan sorumlu kilârcıya teslim etmektir. Teslim ettiğine dair kâtipten tezkere alması zorunludur. Ayrıca, bâki kalan hasılatı muhafaza ederek zamanı gelince mütevellî izniyle satacaktır. Kime satmış ise ismini ve alacağını defterine kaydedecektir. Elde edilen para (akçe) ve köylerden sağlanan gelirleri geciktirmeden şeyh, nazır ve kâtip marifetiyle mütevellîye teslim edecektir. Şayet mütevellî hazır değilse şeyhe teslim edip kâtipten tezkere alacaktır. Bir sonraki yıl mütevellî, şeyh ve nazır toplanarak câbilerin hesaplarını kontrol edeceklerdir.³²

Bülbül Hatun, vakıf mallarını korumak, kollamak ve mahsulünü toplamak için iki câbi atamıştır. Bunlardan biri Turhal'a bağlı olan Kökser ve Viranpınarı köyleri ile Hüseyinabadda olan Akpınar ve Kalavun köylerinin, Tokat'ta olan Kârbansaray ve Buzhane mukataasının mahsulâtını görüb gözetip, toplayıp hasılını getirip teslim etmekle görevlendirilmiştir. Diğeri ise, Ladik zeameti, Havza köyü civarında olan değirmen ile Merzifon ovasında olan Çakallı ve Yassıviran köylerini gözetip mahsulünü istikametle getirip teslim etmekle vazifelendirilmiştir. Bu iki câbinin her biri için 2 akçe yevmiye ve 1 çerik arpa ücreti tevcih edilmiştir.³³

Şeyh: İmâreti idâre eden görevli olup yapılan işlerin tamamına nezaret eder. İmaret için gerekli olan yağ, bal, pirinç vb. yiyecekler şeyh, nâzır, kâtip ve kilârcı marifetiyle alınır. Kâtip, alınan ürünün veznini, bedelini ve satıcının ismi ile makamını defterine kaydetmek zorundadır. Yazmadığı taktirde ödemesi yapılmamaktadır. Şeyh, imaretin yöneticisi olması hasebiyle imaret çalışanlarını denetler ve kontrol eder. İmâret çalışanları, şeyhin talimatlarına uyup onun çizdiği yol ve öneriler doğrultusunda hareket etmek zorundadır (Kazancıoğlu, 2017: 290). Şeyhin ücreti günlük 3 akçe ve yıllık 3 müd buğdaydan ibarettir. Ayrıca, her gün 2 öğün yemekte 3 çift ekmek (her çifti 140 dirhem), 80 dirhem et ve 4 kepçe aş tevcih edilmiştir.³⁴

Nakîb: İmâret şeyhinin yardımcısıdır. Nakîb veya nakîb-i imaret denilmektedir. Görevi, imareten yararlanan kimselere yemeklerinin noksansız ve kusursuz bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktır (Kazancıoğlu, 2017: 290). Her gün habbazhaneye (fırın) gidip pişen ekmeği tartıp, sayar. Yemek esnasında şeyhle beraber hazır olup ekmekleri ölçü ile doğrayıp hademelere ve fukaraya tayin olduğu şekliyle yemeği ve ekmeği üleştirir.³⁵ Nakîbin ücreti günlük 1 akçe ve yıllık 1 müd buğdaydan ibarettir. Ayrıca, 2 öğün yemekte 3 çift ekmek, 80 dirhem et ve 4 kepçe aş tevcih edilmiştir.

Kâtip (Kâtip-i İmâret): İmârete giren ve çıkan erzak ve eşyâyı hususi defterine kaydeden kimsedir. Günlük 2 akçe ve yılda 2 müd buğday ücreti takdir edilmiştir. Ayrıca, her gün 2 öğün yemekte 3 çift ekmek, 80 dirhem et ve 4 kepçe aş tevcih edilmiştir.³⁶

31 BOA, EV. VKF. 20.8: 6

32 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 280; BOA, EV. VKF.20.8: 6.

33 BOA, EV. VKF.4.16: 3; VGMA, 734: 282; BOA, EV. VKF.20.8: 9.

34 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 281-282; BOA, EV. VKF.20.8: 6, 9.

35 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 281; BOA, EV. VKF.20.8: 8.

36 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 280; BOA, EV. VKF.20.8: 6.

Nâzır: İmaretlerde yemeklere ve yemekhânelere nezaret eden görevlidir. Yemeklerin ve yemekhanenin düzen ve tertibini kontrol eder. Bu hususlarda gerekli hassasiyetin gösterilmediğini tespit ederse imaret şeyhine keyfiyeti haber vererek tekrerrür etmemesini temin eder. Nâzıra günlük 2 akçe ücret tevcih edilmiştir.

Mektep Muallimi: Görevi güneş ufuktan doğduğu sırada mektebe gidip 10 nefer yetime Kur'ân-ı Kerim öğretip terbiye (eğitmek) etmektir. Kabiliyeti olmayan öğrencilerin yerine yenilerini koyma yetkisi olup buna kimsenin engel olmaması vakfiyede özellikle belirtilmiştir. Muallim, ikinci vaktine kadar okulda kalmakta, ikinci namazı girince yetimlere birer veya ikişer aşır okutmaktadır. İkinci namazı kılındıktan sonra vakıf sahibine dua ettirdiği öğrencileri serbest bırakmaktadır. Sadece Cuma günleri izin kullanan muallim, diğer günlerde geçerli bir özü olduğu taktirde yerine salih bir kimse görevlendirmek şartıyla izin kullanabilmektedir.³⁷ Muallime yaptığı hizmet karşılığında günlük 2 akçe ücret takdir edilmiştir. Ayrıca, her gün 2 öğün yemekte 3 çift ekme, 80 dirhem et ve 4 kepçe aş tevcih edilmiştir.

Halife-i Mektep: Mektep muallimlerinin yardımcıları olup, kalfa/halife olarak da adlandırılırlardı. Talebelerin derslerini müzakere ederek okudukları derslerde anlayamadıkları yerleri onlara tekrar ederlerdi. Bülbül Hatun vakfiyesinde, her sene Receb ayının başlangıcında mektepte okuyan 10 yetimin her birine bir kat giysi alınmasını şart koşmuş ve bu iş için halife görevlendirilmiştir. Alınacak olan giysiler içerisinde, 1 kaftan, 1 gömlek, 1 kuşak, 1 küllah, 2 çift papuç yer almaktadır.³⁸ Bülbül Hatun vakfiyesinde halife olarak görev yapacaklar için günlük 1 akçe ücret ve cuma günü aşı takdir etmiştir.

İmam (Mescid İmamı): Mütevelli tarafından görevlendirilen imâmın görevi beş vakit namaz kıldırmaaktır. Geçerli bir özü olmadan görevine gelmemelik edemezdi. Özü olduğu durumlarda da mütevelli marifetiyle yerine salih bir kimseyi görevlendirmesi gerekmektedir. Bu görevine karşılık günlük 2 akçe ve yıllık 2 müd buğday ücret uygun görülmüştür.³⁹

Müezzin: Cami ve mescidlerde namaz vakitlerinde ezan ve kamet vazifelerini ifâ eden görevlidir. Salih bir kimsenin müezzinliğe atanması şart koşulmuştur. Görevini beş vakit yapmak zorunda olan müezzine günlük 1,5 akçe ve yılda 1 müd buğday ücret takdir edilmiştir.⁴⁰

Kilerdâr (Kilârcı): Yiyecek ve içecekleri muhafaza ederek lüzumlu yerlere vermek suretiyle sarf eden görevlidir (Pakalın, 1993: 281). Vakfiyeye göre, her gün imarete gidip ikinci vaktine kadar orada bulunmakla görevlidir. Her türlü gıda maddesi kilercinin marifetiyle alınıp kilerde muhafaza edilmektedir. Kilerden herhangi bir ürün vereceği zaman ölçüsüyle verir ve kâtip defterine kaydettirirdi. Ayrıca, her ay bal, yağ, pirinç, un ve sair yiyecek zahiresinden her ne harcanmış ise kâtip ve nazırla beraber hesap edip kâtip defterine işlettirirdi.⁴¹

Kilerci aynı zamanda ambardan da sorumlu tutulmuştur. Yaptığı görev karşılığında günlük 1,5 akçe ve her gün 2 öğün yemekte 3 çift ekme, 80 dirhem et ve 4 kepçe aş tevcih edilmiştir.

Vekil-i Harc: Mektep, imaret gibi müesseselerde lazım olan eşya ve erzakı satın alıp tedarik eden kimse-dir (Yediyıldız, 1983: 60). Vekil-i harc, şeyhle birlikte alışverişte bizzat hazır bulunmak zorundadır. Şeyhin beğenmediği malzemeyi almaya yetkisi yoktur. Ücreti 1511 tarihli vakfiyede günlük 3 akçe, 1513 tarihli vakfiyede ise 1 akçe olarak takdir edilmiştir.⁴²

37 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 281; BOA, EV. VKF.20.8: 7.

38 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 281; BOA, EV. VKF.20.8: 7.

39 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 280-281; BOA, EV. VKF.20.8: 6-7.

40 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 281; BOA, EV. VKF.20.8: 7.

41 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 280-281; BOA, EV. VKF.20.8: 6-7.

42 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 282; BOA, EV. VKF.20.8: 7-8.

Aşçı (Tabbâh): Bazı vakfiyelerde âş-pez olarak da geçer. Aşçı olacak kimselerin hizmete kâdir, emin ve sâlih kimseler olmaları gerekiyordu. Ayrıca yemek pişirmede mâhir olmak, kullanılan malzemelerin ölçüsüne dikkat etmek ve mevsimine göre leziz yemekler pişirmek gibi vasıfları haiz olmak aranan diğer vasıflar arasında yer almaktadır (Kazancıoğlu, 2017: 291). Günlük 2 akçe ve yıllık iki müd buğday ücret takdir kılınan aşçılar, kuşluk vaktinde pirinç çorbası ve akşama doğru buğday çorbası pişirirlerdi.

Buğday Döğücü (Gendüm-Kûb): İmaretlerde pişirilecek buğdayları döverek kabuğundan ayıran görevliye gendüm-kûb veya gendüm-keş denilmekteydi. Bülbül Hatun vakfında görevli buğday döğücünün görevi günde 3 çerik buğday döğmektir. Bununla beraber gerek oldukça pazardan odun almak ve kasaptan et getirmek de vazifeleri arasında sayılmıştır. Günlük 1 akçe ücret ve yemek takdir edilmiştir.⁴³

Un Eleyenler (Nakkâd-ı Gendüm): Buğday ayıklayıcı demektir. Kalburcu da o işi yaptığı için kalburcu adı da verilmiştir (Pakalın,1993: 648). Bülbül Hatun vakfında görev yapan 2 nefer kalburcu bulunmaktadır. Bunlar yaz ve kış aylarında değirmenlik buğday ayıklarlardı. Bu iki görevliye yevmî 2 nevette 4 çift etmek, 160 dirhem et ve 4 kepçe aş ücretleri mukabilinde verilmektedir⁴⁴.

Ekmeççi (Habbâz): Vakfiyelerde ekmeç çoğunlukla “etmek” şeklinde geçmektedir. Ekmeç pişiren kimseye de genellikle habbâz denilmekle beraber ekmeççi denildiği de görülmektedir. Habbâzların hizmete kâdir, emîn ve sâlih kimseler olmaları, leziz ve nefis ekmeç pişirmeleri gibi özellikleri taşıyor olmalarına dikkat edilirdi. Ayrıca, vâkıfın tâyin ettiği ekmeğin gramajına ve sayısına dikkat etmesi, israftan kaçınması, ekmeğin hamurunun ve tuzunun ölçüsünde itidalli olması gerekirdi (Kazancıoğlu, 2017: 291). Bülbül Hatun vakfiyesine göre 2 ekmeççi görevlendirilmiştir. Bunların her birine günlük hesabıyla birer buçuk akçe ücret ödenmekte ve imarette yemek verilmektedir.

Kâşeşûy: Bulaşıkçı manasında kullanılan bir tâbirdir (Pakalın, 1993: 205). Bir nevi aşçı yardımcısıdır. Kâşelerle yemek servisi yapan, yemek bittikten sonra da bulaşık kapları toplayan kimseye *kâşekeş*, bunların topladıkları bulaşık kapları yıkayıp mutfak eşyalarının konulduğu yerde muhafaza eden görevlilere ise *kâşeşûy* denilmektedir (Kazancıoğlu, 2017: 292). Vakfiyede görevleri, “kâşe üleştirdikten sonra matbah kâsesini cem’ ede yuya pâk ede” şeklinde geçmektedir. Ayrıca, yemek kazanının indirilip bindirilmesine de yardım etmekle de görevlendirilmiştir. Bu hizmetine karşılık günlük 1 akçe ücretle birlikte 2 çift etmek, 40 dirhem et ve 2 kepçe çorba takdir edilmiştir.

Ferrâş: İmaret, cami, mescid benzeri müesseselerin temizlik hizmetlerini yapmak ve hasır gibi mefruşatını yaymak hizmetleriyle görevli kimseler hakkında kullanılan bir tabirdir (Pakalın, 1993: 608). İmaretlerde imaretin tabhânelerine (misafirlerin kaldıkları odalar) hizmet veren tabhâne ferrâşları ile imaretin mutfağında ve yemekhanesinde hizmet veren ferrâşlar bulunmaktadır. İmaretin tabhânesinde görev yapan ferrâşların görevleri; misafirleri karşılamak, kaldıkları odaları süpürmek, yataklarını hazırlamak, misafirlerin geldiğini imaret şeyhine haber vermek, imaret şeyhinin misafirler için uygun gördüğü yiyecek-icecek vb. levâzımâtı kilerciyeye bildirmektir (Kazancıoğlu, 2017: 296).

Bülbül Hatun ferrâşların vazifelerini; haftada bir kere mescidin 2 tabhânesinin hasırlarını kaldırıp temizlemek, yerleri döşemek, döşenmemiş olan yerlerin her gün temizliğini yapmak, dışarıdaki sofaların ve imaret avlusunun her gün temizliğini yapmak şeklinde belirlemiştir. Ferrâş olarak görevlendirilen kimsenin ücreti günlük 1 akçe ve yıllık 1 müd buğday olarak belirlenmiştir. Ayrıca, şeyh yemeği gibi yemek alacaktır.

43 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 281; BOA, EV. VKF.20.8: 8.

44 BOA, EV. VKF.4.16: 2; VGMA, 734: 282; BOA, EV. VKF.20.8: 9.

Dolabci: Su çekmekte kullanılan dolap görevlisidir. Görevi, yaz ve kış aylarında 2 gün dolabın bakımını yapıp boş bırakmamaktır. Ayrıca, dolabın her daim su taşımamasını sağlayacak ve bu hususta ihmalde bulunmayacaktır. Ücreti günde 1 akçe ve yılda 1 müd buğday olarak belirlenmiştir. Yemeği ise şeyh için takdir edilen yemek gibi olacaktır.

Suyolcu: İmâretin veya imaretin dâhil olduğu külliyeinin diğer binalarına gelen suyollarının bakım ve onarımını yapan görevlidir. Bu iş için görevlendirilen kişiye günlük 1 akçe ve yılda 1 müd buğday ücret takdir edilmiştir.

3. Vakfın Gelir ve Giderleri

Vakfiyede imaret, cami ve mektebin görevlileri ile ücretleri, ayrıca yapılan diğer masraflar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Vakfiyedeki kayıtlara nazaran imaret, mescit/cami, mektep masrafları ile görevli ücretleri yaklaşık 37.000 akçe civarındadır. Bunun 22.403 akçesi imaret masrafı, geriye kalan ise mescit/cami ve mektep masraflarıdır.

Ancak vakfiye kayıtlarındaki verilerden vakfın harcamalarını net olarak ortaya koymak pek mümkün olmamaktadır. Ayrıca gelir miktarları hakkında da bilgi sahibi olmak mümkün değildir. Zira gelir kaynakları tek tek açıklanmış olmasına rağmen, bu kaynaklardan elde edilen gelir miktarları hakkında vakfiyelerden bilgi elde etme imkânı bulunmamaktadır. Buna mukabil, bazı vakıf muhasebe bilançolarındaki kayıtlardan vakfın gelir ve gider kaynakları hakkında daha net bilgiler elde etmek mümkün olmaktadır. Bilindiği üzere yıllık muhasebe bilânço defterleri, ilgili vakfın çalışanlar kadrosu, yapılan masrafların çeşidi ve miktarı, ayrıca gelir kaynaklarının miktar ve tutarları, tamirat masraflarının seyri vs. gibi bilgileri barındırması bakımından vakıflar tarihi için önemli tarihî vesikalardır (Barkan, 1993: 238). Bu maksatla Bülbül Hatun vakıflarının gelir-gider durumunu daha net ortaya koymak için vakıf muhasebe defterlerinden faydalanılmıştır.

Faydalanılan ilk vakıf muhasebe bilanço defteri, 1669-1670 (H.1080-1081) tarihlidir (BOA, D.1760.16, Bk. Tablo 2). Defter, vakıf mütevellisi olan dergâh-ı ali bevvalarından Ebubekir Bey ile darûs-saade ağası Abbas Ağa tarafından tanzim edilmiştir. Defter, gelirlerin gösterildiği *asl-ı mal* kısmı, giderlerin gösterildiği *vuzi'a min zalik* kısmı ve kalan meblağın gösterildiği *bakiyeler* kısmı olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Vakıf gelirlerinin kaydedildiği *asl-ı mal* kısmı, *mukataa* ve *müşaherat* alt başlıkları halinde ele alınmıştır. *Mukataa* bölümünde karye, tamga ve bac gelirleri ve *müşaherat* bölümünde ise hamam, dükkân ve boyahane gelirleri, gösterilmiştir. Buna göre vakfın 1669-1670 tarihleri arasındaki bir yıllık geliri 76.000 akçeden ibarettir.

Tablo 2: Bülbül Hatun Vakfı 1669-1670 Yılları Gelirleri (BOA, D.1760.16)

Mukataa Gelirleri	(Yıllık Akçe)	Müşaherat	(Yıllık Akçe)
Mahsul-i karye-i Akpınar	4.000	İcâre-i Hamam-ı Cedîd	7.500
Mahsul -i karye-i Yassıviran	6.000	İcâre-i Hamam-ı Atık	9.000
Mahsul -i karye-i Çakal	4.000	İcâre-i Boyahâne-i Cedîd	9.000
Mahsul -i karye-i Gökse	3.000	İcâre-i Boyahâne-i Atık	7.500
Mahsul -i mukataa-i tamğa	16.000	İcâre-i Dükkân der nefsi Tokat	1.000
Mahsul -i bâc-ı bâzâr	9.000	İcâre-i Hamameyn der Amasya (Harab bûde.Hâli tamamen)	-
Toplam	42000		34000

Vuzi'a min zalik başlığı altında verilen vakıf giderleri 17.320 akçedir. Bu meblağın 6840 akçesi camii şerifin 5 görevlisi için, 3600 akçesi mütevelli Ebubekir Bey, 1440 akçesi vakıf kâtibi Mehmed Halife ve 1440 akçesi de vakfın cabisi Mehmed için sarf edilmektedir. Ayrıca 4000 akçelik tutar ise camii şerifin yağ mumu bahasına ve vakfın diğer ihtiyaçlarına sarf ve harç olunmuştur. Vakfın giderleri gelirlerden düştükten sonra sahu'l-baki olarak isimlendirilen ve *der-kise-i vakf* tabiriyle vakıf kasasına kalan bakiye ise 58.680 akçedir.

Faydalanılan diğer vakıf muhasebe bilanço defteri 1715 (H.1127) tarihlidir (BOA, EV. HMM. d 2036, Bkz. Tablo 3). Deftere göre gelir kaynakları toplamda 1005 guruştan ibarettir.

Tablo 3: Bülbül Hatun Vakfı 1715 Yılı Gelirleri (BOA, EV. HMM. d 2036)

No	Gelir Kaynağı	Tutar (Guruş)
1	Hamam-ı Cedid	225
2	Hamam-ı Atik	205
3	Boyahane-i Cedid	40
4	Boyahane-i Atik	40
5	Mizân-ı Kapan	50
6	Siğir Bazarı	12
7	Damğa maa Bâc-ı Bâzâr	328
8	Amasya'da Yukarı Hamam	80
9	Amasya'da Aşağı Hamam	boş
10	İcare-i Dekâkin be-Medine-i Tokad	15
11	Resm-i Çayır ma'a Yaylak	10
Toplam		1005

Bu gelir kaynaklarından Lâdik kasabesindeki camii şerifte görev yapan dersiâm, vâiz, hatîb, ser mahfil, 2 imâm, 2 müezzin, 3 câbi, 2 duâgû, kayyım, ferrâş, salahân, ammehan, mahzenci, nakib-i nân, kâtib, 10 cüzhân (eczahan), noktacı, kandilci, habbâz, râh-ı hamam, nâzır ve mütevelli için yıllık 430⁴⁵ guruş harcanmıştır. Amasya'daki cami-i şerif ve imaretin görevlileri olan imâm, kilârî, hatib, müezzin, şeyh-i imaret, vekil-i harç, câbi, kayyım, ahuri, muallim-i mekteb, halife-i mekteb, ferrâş-ı mekteb, çerâği, dolabcı, gendüm-küb, açıcı ve kâtib için yıllık 153 guruş sarf edilmiştir (BOA, EV. HMM. d 2036:1-2).

Ayrıca, 1715 senesinde vakıf için yapılan diğer harcamalar da şöyledir; hamam-ı cedid: 22 guruş, hamam-ı atik: 23 guruş, boyahane-i cedid: 6 guruş, boyahane-i atik: 7 guruş, Amasya'da yukarı hamam: 24 guruş, Amasya'da aşağı hamam: 204 guruş, Lâdik'te camii şerif için mum-ı asel: 16 guruş, fitil ve üstadiye: 2 guruş, ramazan-ı şerifte ruğ-ı bezr: 10 guruş, şem'i revğan: 8 guruş, kandil: 20 guruş, hasır: 20 guruş, Amasya'da camii şerife harç ve sarf: 15 guruş, mağaza kirası: 4 guruş ve darû's-saade ağası tarafına 150 guruş olmak üzere toplamda 498 guruş sarf edilmiştir (BOA, EV. HMM. d 2036:2).

Bu durumda yapılan masraflar toplamı 1081 guruş tutmaktadır. Gelir toplamı 1005 guruş olduğuna göre 76 guruşluk bir açık meydana gelmiştir.

4. Vakfiyelere Göre Bazı Ürünlerin Fiyatları

Her iki vakfiyedeki kayıtlar dikkate alındığında bazı ürünlerin fiyatlarını tespit etmek mümkün olmaktadır (Bkz. Tablo 4). Her ne kadar ürün fiyatları çoğu kez mahallin piyasa şartlarına, malın kalitesine, mevsimlere, siyasi ve askerî duruma göre birbirinden farklılıklar gösterse de XVI. yüzyılın hemen başlarında bazı ürünlerin fiyat durumunu göstermesi bakımından önemli olduğu kanaatindeyiz.

45 Toplamda 423 guruş çıkmaktadır.

Tablo 4: Vakfiyeye Göre Bazı Ürün Fiyatları (1511-1513)

Ürünün (Erzakin) Cinsi	Birimi	Birim Fiyatı (Akça)
Buğday	1 müd	100
	1 kile	5
Un	1 müd	100
Pirinç	1 batman	12
Et (güşt)	1 batman	10
Bal (asel)	1 batman	36
Revğan	1 batman	36
Çerağ yağı	1 batman	20
Tuz (nemek)	1 batman	2
Erik (Alu-yı siyah)	1 batman	6
İncir	1 batman	8
Badem	1 nögi	3
Niştasta	1 vukiyye	1
Pekmez	1 batman	10
Kuru üzüm (meviz)	1 batman	5
Bakla	1 kile	8
Kayısı	1 batman	15
Soğan (Piyaz)	1 müd	90
Odun	1 hamal yükü	2,25
Hasır	1 adet	3

Ayrıca vakfiyedeki kayıtlara göre XVI. yüzyılın hemen başlarında 30 akçeye 1 adet kaftan, 15 akçeye 1 adet gömlek, 10 akçeye 1 adet kuşak, 3 akçeye 1 adet küllah ve 10 akçeye 2 çift papuç satın alınabildiği görülmektedir.

Sonuç

II. Bayezid'in eşlerinden olan Bülbül Hatun'un hayatı hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Bazı tetkik eserlerde babasının adı Abdullah olarak verilse de vakfiyesindeki kayıtlarda baba adının Abdülmennan olduğu açıktır. İki çocuğu vardır; Şehzade Ahmed ve Hundi Sultan'dır. Şehzade Ahmed Amasya'da doğmuş ve çocukluğu burada geçmiştir. Babası II. Bayezid 1481 tarihinde padişah olunca, doğup büyüdüğü Amasya şehrine sancakbeyi olarak görevlendirilmiştir. Annesi Bülbül Hatun da oğlunun yanında Amasya'da yaşamaya devam etmiştir. Ancak, II. Bayezid'in saltanatının sonlarına doğru çocukları arasında başlayan taht mücadelesi Bülbül Hatun'un hanesinde büyük endişe ve huzursuzluğun yaşanmasına yol açmıştır.

Bu huzursuz ortamda en fazla etkilenenlerin başında Bülbül Hatun'un geldiği şüphesizdir. En güçlü hükümdar adayı olan ve babası II. Bayezid tarafından da veliaht gözüyle bakılan Şehzade Ahmed'in Yavuz Sultan Selim'le girdiği taht mücadelesini kaybetmesi ve Nisan 1513 tarihinde boğdurularak öldürtülmesi Bülbül Hatun'un acısını katlamıştır. Oğlunun ölümünden sonra gidip Bursa'ya yerleşmiştir. Ancak burada sadece iki yıl yaşamış ve 1515 tarihinde vefat etmiştir.

Bülbül Hatun'un hayırsever bir insan olduğunu bütün servetini Amasya ve Lâdik'te inşa ettirdiği imaret, cami, mektep ve çeşmelerine vakfetmesinden öğrenmekteyiz. Vakıfları için 1511 ve 1513 tarihlerinde iki vakfiye düzenlemiştir. İkinci vakfiyesini oğlu Şehzade Ahmed'in ölümünden sonra düzenlemiştir. Esasında birinci ve ikinci vakfiyeleri arasında pek bir fark görülmemektedir. Sadece birinci vakfiyede müteveli olarak görevlendirdiği Şehzade Ahmed'ten sonra müteveli olarak kızlarının en büyüğünü atamışken, ikinci vakfiyesinde ise Şehzade Ahmed'ten sonra müteveli olarak onun en büyük oğlunu atamıştır.

Vakfiyelerinde, vakıflarına tahsis ettiği gelir kaynaklarını ve vakıfta çalışacak görevliler ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Her bir görevlinin ne iş yapacağı ve yaptığı vazifeye karşılık alacağı ücret tespit edilmiştir. İmaretinde, yetim ve kimsesiz 10 çocuğun eğitim ve iâşesini üstlenmiştir. Günde iki öğün yemek ikram etmiştir. Ayrıca yaşlı ve kimsesiz kadınlara imaretinde yemek çıkartmıştır.

1515 senesinde Bursa'da vefat eden Bülbül Hatun, oğlu Şehzade Ahmed'in türbesine defnedilmiştir. Ancak Amasya ve Lâdik'te kurduğu vakıfları sayesinde ismi günümüze kadar yaşamaya devam etmiştir.

Kaynaklar

1-Arşiv Kaynakları

a. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, D. 1678.49; D.1760.16; D. 4258.1; D. 4258.4

BOA, DH. EUM. KLU;

BOA, DH. MKT.532.38

BOA, EV. HMM. d.2036

BOA, EV. VKF.4.16; EV. VKF. 20. 8

BOA, TD, 387; TD, 90

BOA, TSMA. E. 1288.107

b. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

VGMA, Defter No: 734.

2- Araştırmave İnceleme Eserler

Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin (1327-1330). *Amasya Tarihi*. C. 1, Dersaadet Hikmet Matbaası.

Amasya Şehir Rehberi (Tarihsiz), Ankara: Anıt Matbaası.

Barkan, Ömer Lütfi (1993). "Edirne ve Civarındaki Bazı İmâret Tesislerinin Yıllık Muhasebe Bilançoları". *Belgeler*, (1/1-2): 235-377.

Baydar, Sinan (2016). *Temettuat Defterlerine Göre Lâdik Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bayram, Sadi (1991). "Lâdik ve Seyyid Ahmedi Kebir er-Rıfai Hazretleri". *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.74, 139-156.

Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi (2005). Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, C. 2, Kitap 2, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gürbüz, Adnan (1993). *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Halaçoğlu, Yusuf (1995). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu

Hinz, Walther (1990). *İslâm'da Ölçü Sistemleri*. (Çev: Acar Sevim), İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.

Kallek, Cengiz (2012). "Ukiyye". *DİA*, C.42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 67-70.

Kazancıoğlu, Habibe (2017). "16. Yüzyıla Ait Bazı Vakfiyeler Işığında Osmanlı Dönemi İmâretleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10/53), 283-301.

Kılıç, Orhan (2007). "Osmanlı Dönemi İdarî Uygulamalar Bağlamında Şehzadelerden Mutasarrıf Paşalara Amasya Sancağının Yönetimi". *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, I. Kitap, Amasya, 41-64.

Kuzubaş, Muhammet (2010). "Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesinde Lâdik". *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (1/1), 101-111.

Mustafa Vâzih Efendi (2011). *Amasya Fetvâları ve İlk Amasya Şehir Tarihi* (Haz. Ali Rıza Ayar ve Rezep Orhan Özel), Amasya: Amasya Belediyesi Yayınları.

Müderrişoğlu, M. Fatih (2016). "Şehzade Kenti Amasya'da Bir Kadın Bani: Bülbul Hatun ve Külliyesi". *Tarihi Değiştiren Toplumunu Dönüştüren Kadınlar* (Ed. Alev Karaduman, Gonca Gökölalp Alpaslan, Pelin Şahin Tekinalp, Meltem Ekti), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Önkal, Hakkı (1986). "Bursa'da Şehzade Ahmed Türbesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 143-147.

Öz, Mehmet (1997). "XVI. Yüzyılda Lâdik Kazâsında Malikâne-Divanî Sistemi". *Vakıflar Dergisi*, (26), 65-73.

Özcan, Selim (2015). "Amasya'da Sancak Beyliği Yapan Şehzadeler Döneminde Amasya Şehri". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (5), 69-95.

Öztuna, Yılmaz (2006). *Yavuz Sultan Selim*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri ve Terimleri Sözlüğü. C. I-II*, İstanbul: MEB yay..

Polat Ali, Tatar Orhan, Gürsoy Halil, Karabacak Volkan, Zabcı Cengiz, Sançar Taylan (2010). "1939 Erzincan Depremi Yüzey Kırığının Ortaköy-Suşehri Segmenti Üzerinde Paleosismolojik Bulgular, Kuzey Anadolu Fay Zonu". *Türkiye Jeoloji Bülteni*, (55/3), 137-157.

Şimşirgil, Ahmet (1985). *1520 Tarihli Tapu-Tahrir Defterine Göre Amasya Sancağı* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Talas, Mustafa (2005). "Tarihi Süreçte Türk Beslenme Kültürü ve Mehmet Eröz'e Göre Türk Yemekleri". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), 273-283.

Tansel, Selahattin (1969). *Yavuz Sultan Selim*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi..

Turan, Şerafettin (1992). "Bayezid II". *DİA*, (5), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 234-238.

Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler (1983). , C. I, , İlaveli II. Baskı, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Uluçay, Çağatay (1954). "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?". *Tarih Dergisi*, (7/10), 117-142.

Uluçay, Çağatay (1959). "Bayazid II'in Ailesi". *Tarih Dergisi*, (10/14), İstanbul, 104-124.

Uluçay, M. Çağatay (2011). *Padişahların Kadınları ve Kızları*, İstanbul: Ötüken Neşriyat,

Üzen, İsmet (2010). "1939 Erzincan Depreminin Tokat'taki Yansımaları". *Karadeniz Araştırmaları*, (27), 89-104.

Yediyıldız, Bahaeddin (1983). "Vakıf İstılahları Lügatçesi". *Vakıflar Dergisi*, (17), 55-60.

Yediyıldız, Bahaeddin (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yüksel, İ. Aydın (1997). "Hatuniye Camii". *DİA*, (16), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 500-501.

3- İnternet Web Sayfaları

<http://bursadazamandergisi.com/yazarlar/muradiye-hanedan-turbelerinin-mimari-ozellikleri-4601.html> (E.T. 15.04.2020)

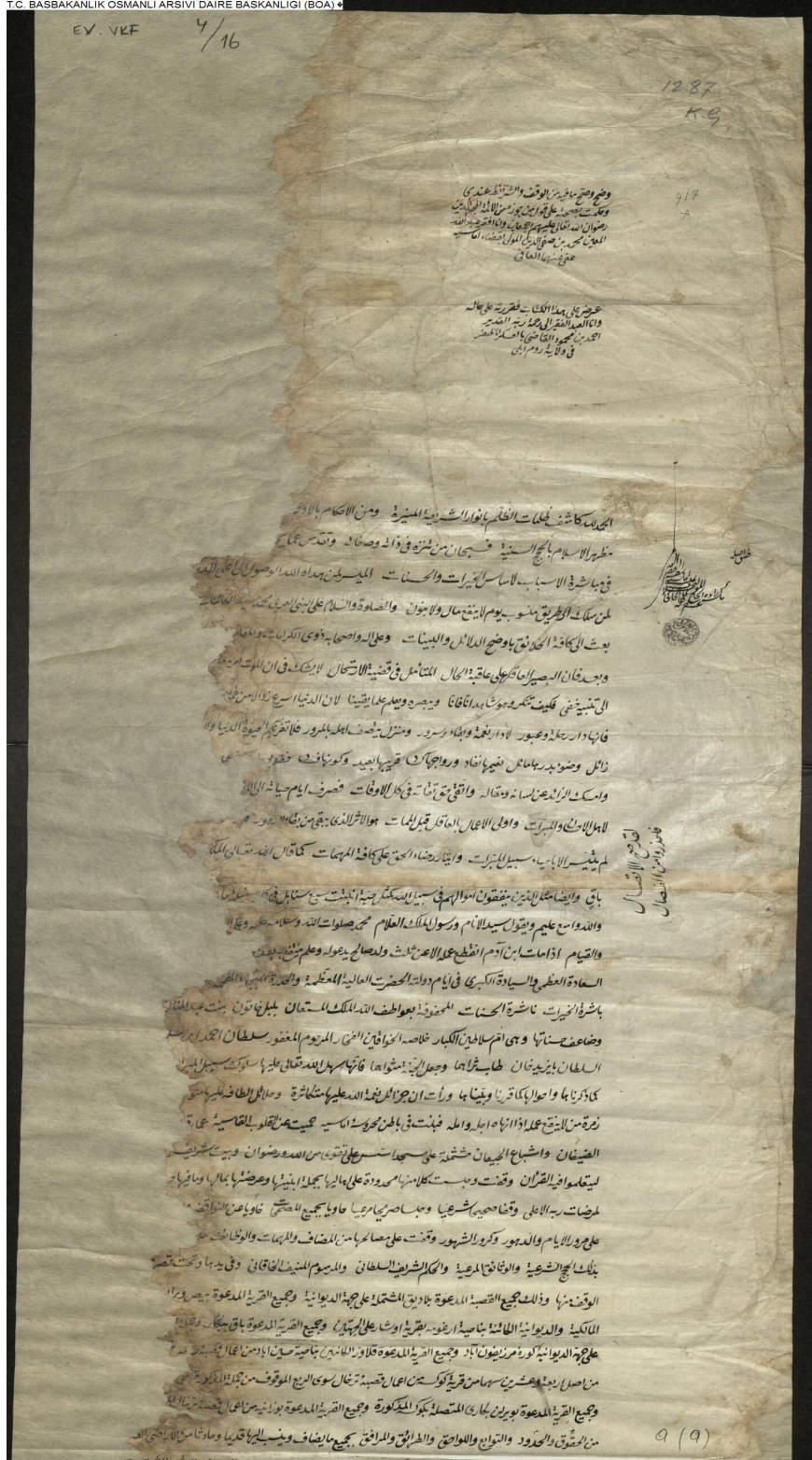
<http://www.ladik.gov.tr/bulbul-hatun-cami> (E.T. 15.01.2020)

<https://deprem.afad.gov.tr/tarihteBuAy?id=51> (E.T. 15.01.2020)

<https://www.flickr.com/photos/sinandogan> (E.T. 15.01.2020)

Ekler

Ek 1: Bülbül Hatun'un H. 23 Reb'ü'l-evvel 917 / M. 20 Haziran 1511 Tarihli Vakfiyesi (Asıl) (BOA, EV. VKF.4.16)

EV.VKF.00004.00016.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVİ DAİRE BASKANLIĞI (BOA) ...

9 (9)

من الحقوق والحدود والتواضع والالتزام والالتفات بجميع ما يضاف وينسب إليها ...

الوصول ...

سكان ...

a(b)

EV.VKF.00004.00016.001

تتدرج في خرفة ولا يقطع علما إذا انتهت الجمل والمد فبنت في الواجب
حيث عرقوا بالقاسية بعمارة عامرة فرجة البنية بقرى الضيقة والشبع
ث ثمة على مسجد أسس على التقوى من الهدى خروجه ترويضه يكون كتاب الصبا
ليعملوا في القلعة وقت حسيب كل منها محدودا على الجمل بنية وأرضها
وإذها حسيب قد تعالى وطلب المضارة بها الاعاوق فصاحبا شاعيا وجسا
مرغيا وإلجج الصحاح وإعرا القوافض والمطالات مراد بقا على الأديب
الذمير وكبر الشهور وقفت على صلبها من المضارة والمهتمة والوفاء بها
وله كما حسبنا بطون الحج الشرعية والوثائق الشرعية في حكم الشريعة المطهرة
والمرسوم المنفردا في وفيد ما تحضره في الحيد في هذا الوقت منها في الشرح
المدعى بالادب والمثلة على هذه الدواني جميع القرية المدعى بمصطفى المرت
على همة المالكية والذونية الكبار بنها حيرة غرة على كرم زفر في الجوز
القرية المدعى بمقال المثلة على هذه الدواني بنها حيرة زفر في الجوز على الأديب
وجميع القرية المدعى بأوقار حيلة القرية المدعى بقلاوة الكانتية بنها حيرة الجوز
قضية زيلده وجميع قمانية عشر سها وألشاه من أصول ربعة وعشرون كرم
قضية ترحال وسوالج الموقوفة من سنة المذكورة على الجمع لجميع القضاة
القرية المدعى بويران كارج السلسلة بكون كستالدة في حيلة القرية المدعى
والحقوق والترايع والنواحي والطرق والمرافق بسج جميع ما نصا وبسببها قد يناد

عده وقصر اوله وانفق الفضل في له واسك الزائد في وقتها
وانفق الحق في قناته في كل الاوقات فصرف الجوز في الاخلاص في العبد
وتبذل في نفع ما ينبغي له الا احسن في البرزخ والاعمال الجوز قبل
مولاشرا الذين يتقى بقاوا الذين يتوانون في دفع الامور المشهور
لم يتيسر لا باحيا سبيل المرات وليثان رضاه الحق في كل ما كمال
تعالى الملك الحق ما عندكم من يدو ما عند الله في ارضنا في الله
امو الهمة في سبيل الله كمثل حبة تابتت في سبيل الله في كل منبلة
ولله بضا حفة في نشاء والله واسع علمه ويقون سيد الامور الملك
محمد صلوات الله عليه وعلى اله واصحابه اجمعين في اقبال في القبا
اذا ما شرب ادم انقطع علما الا تحت له ولا صلح وعلم يتقى بعد موت و
جارية في سبيل الله ووفق هذه السعادة العظمى والشيء الكبري الحضر
العلية العظيمة والحكمة المحيطة ملكة الملكة في العبد والسيادات
ناشرة الحسنات المحفوفة بعواطف الله الملك المستعلا ببلدا في تون عبد الملك
تقبل الله خيراتها وضاعف حسناتها وما امر لا طير الكبار خراصة
الغفار المحموم المغفور سلطان احمد بن سياتر السعيد الشهيد
بنزلت لطان ل سلطان بايزيد طاب ثراه في جليل الجنة فاما
تعالى عليها سلوك سبيل المرات لما علمت في الحق الذي اكدنا وهو لها
وبينا ما امرت لرحم الله عليها تكافؤ وجلال الطاف عليها انقضى

واجرا الواقعة حينئذ على الله العلي الكبير فانزل الله لا يضيع أجر عمل

لنتعشرون
تجاءه
وجميع ذلك وقع التوقيع والتاريخ غرة في يوم الثالث والعشرين من شهر ربيع الأول

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

İstanbul'da Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyesi*

Bilal Dedeyev**

Yusuf Küçükdağ***

Öz

İstanbul'un 1453'te fethinden hemen sonra Türk-İslâm anlayışına göre şehrin yeniden yapılandırılması çerçevesinde birçok dinî yapı kurulmuştur. Bunlardan biri de 16. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilen Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'dir. Bânîsi, 15. yüzyılın son çeyreğinde Erdebil'den Tebriz'e oradan da İstanbul'a göç edip burada yerleşen Sinâneddin Yûsuf-ı Erdebilî, bu sırada İstanbul'da bulunan Halvetî şeyhi Çelebi Halîfe'ye intisap etmiştir. Şeyhinin 903/1497'de vefatından sonra ise, yerine geçen Sünbül Sinân Efendi'ye (ö.936/1529) bağlılığını devam ettirerek bir Halvetî-Sünbülî şeyhi olarak yetişmiştir. İstanbul'da Ayasofya Câmii yakınında yaşadığı evine 923/1517'de yeni hücreler ilave ettirerek kendi tekkesini, 946/1539'da ise bu yapının vakfını kurmuş, vefat yılı olan 951/1544'e kadar burada Halvetî-Sünbülî Târîkatı adına faâliyet göstermiştir. Kendi soyundan gelen erkek çocuklar tekkenin şeyhliği ile vakfın mütevellîliğini yürütmüşlerdir. İşlevi, 1925'te tekkelerin kapatılması ile resmen son bulan Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin kuruluşundan bu yana dört defa yeniden yapıldığı tespit edilmiştir. 19. yüzyılda bir dönem Celvetî şeyhlerinin eline geçen Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin son şeyhliğini ise, bir Nakşibendî şeyhi olan Halil Sırrı Efendi yürütmüştür.

Anahtar kelimeler: Şeyh Sinân-ı Erdebilî, Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Şeyh Sinân-ı Erdebilî vakfiyesi, İstanbul.

The Sinân-ı Erdebilî Tekkah and its Waqf and Waqfiyya

Abstract

Immediately after the conquest of Istanbul in 1453, many religious structures were built as part of the reconstruction of the city according to Turkish-Islamic vision. One of them is the tekkah (Islamic monastery) of Sinan Erdebili, which was built in the first quarter of the 16th century. Sinan Erdebili, the builder of this tekkah, migrated from Ardebil to Tabriz, and from there to Istanbul in the last quarter of the 15th century. He devoted himself to the Sheikh Chelebi, the Khaliph of Khalveti in Istanbul. After his Sheikh's death in 1497, Erdebili continued his loyalty to Sünbül Sinan Efendi, who succeeded Sheikh Khaliph, and grew up as a Khalveti-Sünbülian sheikh. He established his own tekkah by adding new cells to his home that was in the vicinity of Hagia Sophia Mosque in 1517, and in 1539 he established the waqf of this Sufism (Islamic philosophy) structure. Until 1544, the year of his death, he had been in service there on behalf of the Khalveti-Sünbülian Order. His descendants carried on the management and the sheikhdom of the waqf. The tekkah, whose function officially ended with the closure of Islamic monasteries in 1925, was rebuilt four times since its establishment. One of the last sheikhs of Sinan-i Erdebili Tekkah, which was captured for a while by Calveti sheikhs in the 19th century, was Khalil Sirri Efendi who served as a Naqshbandi sheikh.

Keywords: Sheikh Sinan Erdebili, The Sinan-ı Erdebili Tekkah, The Waqf of Sheikh Sinan Erdebili, Istanbul.

* DOI: DOI: 10.16971/vakiflar.683960

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Şubat 2020 / February 2020

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Mayıs 2021 / May 2021

** Doç. Dr., Bakü Mühendislik Üniversitesi, Umumi Fenler Bölümü, Bakü/AZERBAYCAN,
e-mail: bdedeyev@beu.edu.az; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5652-7811>.

*** Prof.Dr., K.T.O. Karatay Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, Konya/TÜRKİYE
e-mail: yusufkucukdag@hotmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8360-3127>.